

הקדמה קצרה לספר זכריה:

רד"ק (בפרק א' פסוק ח') כתב שמראות זכריה סתומות כמו המראות של דניאל, משום שלקראת סוף תקופת הנביאים, כח הנבואה נחלש, ולכן היה קשה יותר להבין את מראות הנבואה בתקופה זו. **אברבנאל** (בהקדמתו לפרק) כתב שמטרת הנבואה להראות לבני ישראל שהם רצויים לפני ה' ולכן עליהם לחזור בתשובה כדי שה' יוכל לחזור אליהם, אך עליהם להזדרז בתשובתם משום שהנבואה עומדת להיפסק בזמן הקרוב. כמו כן, בפירושו לפסוק ח' חלק על הנחתו של רד"ק שנבואת זכריה סתומה בגלל שהתנבא בתקופה האחרונה של הנבואה. האברבנאל ציטט פרשנים האומרים שנבואתו של זכריה היתה סתומה משום שבזמנו לא היה ארון הברית שהיה מקור הנבואה של הנביאים, וחלק עליהם באומרו שאם הדבר היה כך, גם נבואות חגי ומלאכי היו צריכות להיות סתומות, כמו גם שאר הנבואות של זכריה. לשיטתו, הנבואה של זכריה סתומה בתחילתה משום שעומק העניין קשה ומורכב. **אלשיך** כתב שכל נבואת זכריה הייתה על ידי מלאך, ושהשכינה נקראת לפעמים מלאך ה'.

זכריה פרק א'

(א) **בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי בַשָּׁנָה שְׁתַּיִם לְדַרְיוֹשׁ** בחודש השני של השנה השנייה למלכותו של דריוש מלך פרס. הכוונה לחודש חשוון,¹ **הָיָה דְבַר יְקֹזֵק אֶל זְכַרְיָה בֶן בִּרְכַיָּה בֶן עֲדוּ הַנְּבִיא** (בחודש חשוון של השנה השנייה למלכות דריוש) היה דבר נבואה מה' אל זכריה הנביא. זכריה היה בנו של ברכיה שהיה בנו של עדו,² **לְאָמֹר** כך אמר ה' לזכריה בדברי הנבואה:³ **(ב) קִצְפָּה יְקֹזֵק עַל אֲבוֹתֵיכֶם קִצְפָּה** ה' כעס על אבותיכם וכעס זה גרם לחורבן בית המקדש:⁴ **(ג) וְאָמַרְתָּ אֵלֵהֶם** תאמר לבני ישראל (למרות שכעסתי על אבותיהם),⁵ **כֹּה אָמַר**

¹ **מהר"י קרא. רש"י:** בני ישראל התחילו לבנות את בית המקדש השני בכד' כסלו בשנה השנייה למלכות דריוש, ומכאן שנבואה זו נאמרה לזכריה עוד לפני שבני ישראל התחילו לבנות את בית המקדש. כמו"כ כתב שנבואות זכריה הן נבואות סתומות שקשה לדעת את פתרון ושהוא מפרש על פי פירושו של תרגום יונתן. **א"ע:** באופן כללי יש מעלות רבות לנבואה, אלא שהנביא בדרך כלל אינו מציין את דרגת נבואתו. רק לאחר הגלות, התחילו הכתובים לפרש את מראות הנבואה, היות ובלו פירוש זה, לא היו מבינים מה התנבאו. לכן היה צריך מלאך שיפרש לזכריה את דברי הנבואה (כפי שעולה מפסוק ט'). כמו"כ כתב שיש שכתבו שדברי הנבואה של זכריה נאמרו על העבר, אך באופן כללי יש לפרש אותם על העתיד. **אברבנאל:** באופן כללי לא הוזכרו התאריכים שבהם התנבאו הנביאים משום שהנבואות נאמרו לאחת משלש המטרות הבאות: א. להראות שברי הנבואה התקיימו. ב. ללמוד את מוסר הנביאים. ג. להשריש בליבנו את ענין השכר האלוקי. התאריך אינו מעלה או מוריד לאחת מהמטרות האלה. בפסוק שלנו צוין התאריך הכללי של הנבואה, החודש והשנה למלכות דריוש, אך לא הוזכר היום בחודש זה שהנבואה נאמרה וזאת משום שהנבואה נאמרה רק כדי לומר שה' העיר את רוחו של דריוש לתת רשות לבנות את בית המקדש.

² **תרגום. רד"ק:** התלבט אם התואר "נביא" הוצמד לזכריה או לעדו. **אברבנאל:** התלבט גם הוא אם התואר נביא הוצמד לאביו של זכריה, והתואר אומר שבגלל שזכריה היה נביא בן נביא, נבואותיו היו יקרות יותר בעיני העם, או שהכוונה שזכריה עצמו היה נביא.

³ **עפ"י הגר"א** בפירושו לספר יהושע, פרק א' פסוק א'. בענין משמעות המילה "לאמר", עיין אוצר מפרשי התנ"ך על ספר שמות, באוצר המאמרים, במאמר "וידבר ה' אל משה לאמר". **א"ע:** התלבט אם הכוונה היא שה' אמר את דבריו לזכריה או שזכריה יאמר את דבריו לבני ישראל. **רד"ק:** ה' אמר לזכריה שיאמר לבני ישראל שהוא זוכר את הכס שהיה עליו בתקופת בית המקדש הראשון, והוא מבקש מהם לחזור בתשובה. למרות שברי הנבואה, לקח לבני ישראל יותר מחודש כדי להתחיל לבנות את בית המקדש משתי סיבות: א. הם התעצלו. ב. היו בהם הרבה חטאים כמו שמפורש בסוף ספר עזרא. יש לומר בדברי הרד"ק שבני ישראל אמנם חטאו, אך הם לא חיכו לבער את חטאיהם עד שהם בנו את בית המקדש, שהרי עזרא עלה לארץ ישראל לאחר שביית המקדש נבנה, ורק בתקופתו בני ישראל פרשו מהנשים הנכריות. כמו כן, החודש שעבר בין נבואת זכריה לתחילת בנין בית המקדש לא הספיק לגרש את כל הנשים הנכריות והדברים אינם מתיישבים עם התאריכים שהוזכרו בסוף ספר עזרא. כוונת הרד"ק לומר שבגלל מצבם הרוחני של בני ישראל, הם לא רצו לבנות את בית המקדש. **מלבי"ם:** ה' אמר לבני ישראל שלמרות שהם התחילו לבנות את בית המקדש, הם עדיין לא נגאלו בגאולה השלימה והם עדיין נמצאים תחת ידו של כורש.

⁴ **מצודות. א"ע:** ה' אמנם דביר בדברים אלה אל הנביא, אך הנביא שקול כנגד כל עם ישראל, ולכן הפנייה כאן נעשתה אליו. **ספורנו:** ה' אמר שהוא גזר על בני ישראל גלות במקום ליסר אותם במקומם. **אברבנאל:** הנביא אומר שה' כעס על האומות על שהם הציקו לבני ישראל, וזאת למרות שההצקות באו לישראל כעונש על

יְקוֹק צְבָאוֹת כך אמר ה' צבאות. ה' נקרא בשם "צבאות" משום שהוא האדון על הצבאות של מעלה (לדוגמה: הכוכבים והמלאכים) והוא האדון על צבאות של מטה (בני האדם), ⁶ **שׁוּבוּ אֵלַי נְאֻם יְקוֹק צְבָאוֹת** תחזרו אלי אמר ה' צבאות. ה' אמר לבני ישראל לחזור אליו ולקיים את מצוותיו, ⁷ **וְאֲשׁוּב אֲלֵיכֶם** ואם אתם תשובו אלי, אני (ה') אחזור להשרות את שכינתי בכם, ⁸ **אָמַר יְקוֹק צְבָאוֹת** כך אמר ה' צבאות:
(ד) **אֵל תִּהְיוּ כְאֲבֹתֵיכֶם** (ה') ממשיך בפנייתו לבני ישראל) אל תהיו כמו אבותיכם שחיו בתקופת בית המקדש הראשון, ¹⁰ **אֲשֶׁר קָרְאוּ אֲלֵיהֶם הַנְּבִיאִים הָרְאשֻׁנִים** הנביאים שהיו בתקופת בית המקדש הראשון קראו באזני אבותיכם, ¹¹ **לֵאמֹר** כך קראו הנביאים בדבריהם לאבותיכם: ¹² **כֹּה אָמַר יְקוֹק צְבָאוֹת** כך אמר ה' צבאות: **שׁוּבוּ נָא מִדְּרֻכֵיכֶם הָרְעִים וּמַעֲלָלֵיכֶם הָרְעִים** תחזרו בכם עכשיו מדרכיכם הרעים וממעשיכם המקולקלים, ¹³ **וְלֹא שְׁמַעוּ וְלֹא הִקְשִׁיבוּ אֵלַי** ואבותיכם לא קיבלו את דבריי ולא הקשיבו לי, ¹⁴ **נְאֻם יְקוֹק** כך אמר ה' (שלא תהיו כאבותיכם שלא שמעו אלי): ¹⁵ **(ה) אֲבֹתֵיכֶם אֵינָהּ הֵם** האבות שלכם שלא שמעו בקולי – היכן הם נמצאים? הרי הם מתו בפורענויות שבאו על עם ישראל, ¹⁶ **וְהַנְּבִיאִים הִלְעוּלָם יַחֲיוּ** והאם הנביאים יחיו לעולם? ה' אמר שהאבות חטאו ומתו בפורענויות שבאו כעונש על חטאיהם. אולם, בני ישראל היו יכולים לטעון שגם הנביאים כבר מתו, ואם כן אין הבדל בין החוטאים לנביאים. על כך באה התשובה בצלע זו של הפסוק: "והנביאים יחיו לעולם", כלומר: הנביאים לא מתו בגלל הפורענויות, אלא מזקנה, וזאת בניגוד לחוטאים שמתו כתוצאה מהפורענויות שבאו עליהם כעונש על חטאיהם: ¹⁷ **(ו) אֵךְ דְּבַרִי וַחֲקֵי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת עַבְדֵי הַנְּבִיאִים** אך ענייני הגזרות והחוקים שאמרתי לעבדי הנביאים

חטאיהם. **אלשייך:** הנביא אומר שה' כעס על אבותיהם, אך אל להם לחשוב שהם לא חטאו, לכן כתוב פעם נוספת בפסוק את הקצף של ה' לומר שגם אלה שחיים היום חטאו.

⁵ **מצודות.**
⁶ **רד"ק** בפירושו לספר ישעיהו, פרק א' פסוק ט'. **אברבנאל:** ה' נקרא בשם זה משום שלאחר גלות בבל, רוב בני ישראל לא חזרו מהגלות, ולכן ה' נקרא בשם צבאות על מנת לומר שהוא משגיח על צבאות ישראל שעדיין נמצאים בגלות. עיין במילון אוצר מפרשי התנ"ך שם הבאנו את ההסברים השונים לשם זה. כמו כן הסביר מדוע הוזכר בפסוקים אלו שלש פעמים השם צבאות. ה' אמר לבני ישראל שאם הם יחזרו בתשובה, כמו שהוא דאג לצבאות ישראל עד עתה, כך הוא יחזור עליהם וישגיח עליהם בעתיד.

⁷ **תרגום.**
⁸ **מצודות. מלבי"ם:** ה' אמר לבני ישראל שהוא מפסיק לשלוח אליהם את הנביאים במטרה להחזירם בתשובה משום שיש עדיין כעס לפניו על שבני ישראל לא חזרו בתשובה (ובאמת הנבואה פסקה לאחר הנביאים האחרונים), ומעתה עליהם להשתדל לעבוד את ה' ללא הסיוע של הנבואה. "שובו אלי" – אתם צריכים להיות הראשונים שיוזמים את החזרה בתשובה, ורק לאחר מכן גם אני (ה') אזום חזרה אליכם.
⁹ **תרגום. א"ע:** בפסוק זה הוזכר שמו של ה' שלש פעמים, היות וה' אמר לבני ישראל שהם יחזרו אליו והוא יוכיח אותם פעמים רבות.

¹⁰ **מצודות.**

¹¹ **מצודות.**

¹² עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע, פרק א' פסוק א'.

¹³ **תרגום.**

¹⁴ **תרגום.**

¹⁵ **תרגום.**

¹⁶ **רש"י.**

¹⁷ **רש"י. ספורנו:** ה' אמר שאין לו עדים על כך שהוא הוכיח את בני ישראל משום שהאבות והנביאים כבר מתו, אולם בני ישראל אמורים לדעת שה' הוכיח אותם משום שהאבות שלהם סיפרו להם. **א"ע** בשם יפת: הכוונה היא שהנבואה עתידה להיפסק אך מצוות התורה לא ייפסקו. **מלבי"ם:** ה' אמר לבני ישראל שהוא לא ישלח עוד נביאים אליהם משום שאין טעם בכך. בני ישראל ראו שהתקיימו דברי הנביאים והם עדיין לא חזרו בתשובה. **אברבנאל:** ה' אמר לבני ישראל שהנביאים לא יחיו לעולם וכי עתידה הנבואה להיפסק.

להתנבא, הפורענויות שהתרעתי עליהן על ידי עבדי הנביאים,¹⁸ הֲלוֹא הִשִּׁיגוּ אֲבֹתֵיכֶם (הפורענויות שהתרעתי עליהן על ידי עבדי הנביאים) השיגו רק את אבותיכם שחטאו, אבל לא את הנביאים,¹⁹ וַיֵּשׁוּבוּ וַיֹּאמְרוּ וכאשר באו על אבותיכם הפורענויות, הם חזרו ואמרו:²⁰ כִּי אֲשֶׁר זָמַם יִקְוֶה צְבָאוֹת לַעֲשׂוֹת לָנוּ כְּדַרְכֵינוּ וּכְמַעַלְלֵינוּ בֵּן עֲשָׂה אֶתֵּנוּ ה' צבאות עשה לנו כמו שהוא חשב לעשות לנו על דרכינו ומעשינו. ה' העניש אותנו על מעשינו כמו שהוא חשב לעשות. הנביא אומר שבני ישראל שחיו בתקופת בית המקדש הראשון, הודו שדברי ה' התקיימו²¹: (ז) בַּיּוֹם עֲשָׂרִים וָאַרְבָּעָה לְעֶשְׂתֵי עָשָׂר חֹדֶשׁ הוּא חֹדֶשׁ שֶׁבֶט בתאריך עשרים וארבע לחודש האחד עשר שהוא חודש שבט, בתאריך כד' שבט,²² בַּשָּׁנָה שְׁתַּיִם לְדַרְוֵיֶשׁ בתאריך כד' שבט לשנה השנייה של מלכות דריוש, הָיָה דָבָר יִקְוֶה אֶל זְכַרְיָה בֶּן בִּרְכִיָּהוּ בֶּן עֲדוּיָה הַנְּבִיא הִיָּה דָבָר נְבוּאָה מֵה' אֵל זְכַרְיָה הַנְּבִיא. זְכַרְיָה הִיָּה בְנוֹ שֶׁל בִּרְכִיָּה שֶׁהִיָּה בְנוֹ שֶׁל עֲדוּיָה,²³ לְאֹמֵר כֵּךְ אָמַר ה' בְּנְבוּאָתוֹ לְזְכַרְיָה:²⁴ (ח) רְאִיתִי הֲלִילָה בְּלִילָה רֵאִיתִי אֶת הַמְּרָאָה הַבָּא: וְהִנֵּה אִישׁ רֹכֵב עַל סוּס אָדָם הִיָּה מֵלָאךְ שֶׁרָכַב עַל סוּס אָדָם,²⁶ וְהוּא עֹמֵד בֵּין הַהֲדָסִים אֲשֶׁר בְּמִצְלָה הַמֵּלָאךְ שֶׁרָכַב עַל הַסּוּס עֹמֵד בֵּין שִׁיחֵי הַהֲדָסִים שֶׁגְּדָלִים בְּבִרְיֻכּוֹת הַמַּיִם,²⁷ וְאַחֲרָיו סוּסִים אָדָמִים שְׂרָקִים וְלִבָּנִים אַחֲרֵי הַמֵּלָאךְ שֶׁרָכַב עַל

¹⁸ מצודות.

¹⁹ מצודות. רש"י: עצם העובדה שהפורענויות עליהם התנבאו הנביאים התקיימו, מראים את אמיתת דבריו של

ה'.

²⁰ מצודות.

²¹ מצודות. רד"ק (בשם חז"ל): הכוונה היא שבני ישראל אליהם ניבא זכריה טענו בתחילה שדברי ה' לא התקיימו ושגם הנביאים מתו, ואם כן אבותיהם לא מתו כתוצאה מעונש על מעשיהם. אולם, בפסוק זה חזרו בני ישראל להודות שאבותיהם מתו בגלל חטאיהם. א"ע: "כאשר זמם" פירושו שה' ידע על החטא עוד לפני שהחוטאים חטאו. כבר משלב המחשבה על החטא, ידע ה' שהם עתידים לחטוא. מלבי"ם: בפסוק זה יש שני תובנות של בני ישראל. א. ה' העניש אותם על חטאיהם. ב. העונש היה מידה כנגד מידה.

²² תרגום. א"ע: מעתה מתחיל הנביא לכתוב את מראות הנבואה עצמן. רד"ק: שמות החודשים שנכתבו כאן דומים לשמות החודשים שנכתבו במגילת אסתר, אך איננו יודעים אם החודשים נכתבו בשפה הארמית משום שלא נמצא שימוש בלשונות אלה באף מקום אחר. מלבי"ם: הייתה הפסקה של חמישים ותשעה יום בין יסוד בית המקדש השני (בכד' כסלו) לנבואה זו, כנגד חמישים ותשעה שנה של מלכות פרס.

²³ רד"ק: הכוונה שמלאך בא אל זכריה ואמר לו את דברי הנבואה האלה. עיין בהערות לפסוק א' שם הבאנו את דברי הרד"ק שהתלבט אם התואר נביא מתאר את זכריה או שהוא מתאר את עידו. אברבנאל: הנביא חזר כאן לייחס את עצמו כדלומר שהוא זכה לראות בדברי נבואתו את כל ענייני הנבואה, וזאת משום שהוא זכה לייחוס שאביו היה נביא. בדבריו מאריך האברבנאל להראות שזכריה התנבא על כל מה שעתידי לקרות לעם ישראל. בעניין השימוש בשם חודש שבט, למרות שלאורך המקרא השימוש בשמות החודשים הוא למניינים מניסן (החודש האחד עשר), משום שהשם שבט רומז לשבט, למקל, שאלכסנדר מוקדון יכה בו את פרס. אלא שהנביא נמנע מלומר במפורש את דברי הנבואה משום שהיה בכך בזיון למלכות פרס שעדיין שלטה בתקופת נבואתו.

²⁴ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע, פרק א' פסוק א'. מצודות: הכוונה היא שה' אמר לזכריה שיאמר את דברי נבואתו לבני ישראל. עיין באוצר מפרשי התנ"ך על ספר שמות, במאמר "וידבר ה' אל משה לאמר", שם הרחבנו במשמעות המילה "לאמר" לפי הפירושים השונים.

²⁵ מצודות.

²⁶ מצודות. רש"י: הסוס האדום הוא רמז לכך שה' עתיד להפירע מהכשדים, הפרסים והמדיים על ידי שפיכת דם.

²⁷ א"ע בפירושו השני. בפירושו הראשון כתוב שהכוונה היא לשם של מקום. מצודות: מצולה הוא מקום שיש בו ריבוי מים. מלבי"ם: נבואה זו נאמרה על אלכסנדר מוקדון. בדרך כלל המלכים הכובשים היו שופכים דם וזו גם הסיבה שכל המלכויות נמשלו ללילה וכך נדמו במראות הנבואה, משום שהצרה דומה ללילה. הסוס הזה עמד בין ההדסים כדי לומר שאלכסנדר מוקדון לא ישפוך את דמם של ישראל (וכך באמת שמעון הצדיק יצא לקראתו כשהוא בא לירושלים), והסוסים האדומים, הלבנים והממוצעים מראים שחלק מצאצאיו של אלכסנדר שפכו דם וחלק נמנעו מכך. באופן דומה פירש אברבנאל. אלשיך: לא ייתכן לומר שנבואה זו נאמרה על אלכסנדר מוקדון מכמה סיבות. א. אלכסנדר לא היה האדם היחיד שרכב על סוס, ואם כן מדוע הסוס שבנבואה מסמל דווקא את אלכסנדר? ב. פירוש הנבואה שאלכסנדר עמד בבבל, בין ההדסים – הרי אלכסנדר כבש כמעט את כל העולם ומדוע הזכירה דווקא בבל בנבואה? ג. מדוע ההדסים מסמלים דווקא את בבל? האין עוד עיר המוקפת

הסוס, עמדו סוסים שהיו צבועים בשלש הצבעים הבאים: אדום, צבעים מתחלפים ולבן²⁸: **וַיֹּאמֶר אֲנִי** (הנביא זכריה) שאלתי את המלאך: **מָה אֵלֶּה אֲדֹנָי אֲדֹנָי!** מה נרמז לי במראות הנבואה שאני רואה?²⁹ **וַיֹּאמֶר אֵלַי הַמְּלָאךְ הַדָּבָר בֵּי הַמְּלָאךְ שְׂדִיבֵר אִתִּי עֲנֵה לִי:** **אֲנִי אֲרָאךָ מָה הֵמָּה אֵלֶּה אֲנִי** (המלאך) אראה לך על ידי מראה נבואה (זכריה) מה רמזו בנבואה³⁰: **(י) וַיַּעַן הָאִישׁ הָעֹמֵד בֵּין הַהֲדָסִים הָאִישׁ** שבמראה הנבואה עמד בין ההדסים ענה לנביא זכריה במקום המלאך שדיבר איתו עד עתה:³¹ **וַיֹּאמֶר הָאִישׁ** שעמד בין ההדסים אמר לי: **אֵלֶּה אֲשֶׁר שָׁלַח יְקֹוֹק לְהַתְּהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ הַסּוּסִים הָאֵלֶּה הֵם סוּסִים שֶׁהִי שֶׁלַח** בארץ כדי לכבוש מקומות שאינם שייכים להם³²: **(יא) וַיַּעַן אֶת מְלָאךְ יְקֹוֹק הָעֹמֵד בֵּין הַהֲדָסִים וַיֹּאמְרוּ** הַסּוּסִים עֲנֵה לְמַלְאָךְ הִי שֶׁעֲמַד בֵּין הַהֲדָסִים וַאֲמָרוּ לוֹ:³³ **הֲתִהְלֹכְנוּ בְּאֶרֶץ אֲנַחְנוּ** (הסוסים) כבשנו את כל הארץ,³⁴ **וְהִנֵּה כָּל הָאֶרֶץ יִשְׁבֶּת וְשִׁקְטָת וְכָל הָאֶרֶץ יֹשֵׁבָה בְּשִׁקְטָה וְשִׁלּוּהָ כִּךְ שֶׁלֹּא הָיָה מִי שֶׁהֵעֵז לְצַאת** להילחם נגדנו ולכבוש מידנו את הארץ. פתרון החלום הוא: הסוסים מרמזים על שלש מלכויות שמלכו על כל העולם. הסוס האדום מרמז על ממלכת בבל, והמלאך הרוכב עליו מרמז שיד ה' גרמה לנפילת בבל. הסוס השרוק מרמז על מלכות מדי ופרס, כאשר הצבעים השונים מרמזים על שתי מלכויות שונות. הסוס

בהדסים? ד. אם הנבואה עוסקת בבבל, מדוע הדימוי לירושלים (ששמעון הצדיק יצא אליו)? ה. אלכסנדר לא מת בבבל, וממילא אין זה מתאים שהמצולה תהיה שם? ו. מספר הסוסים אינו מתאים למספר המלכים שיצאו מאלכסנדר. ז. לפי פשט הכתובים, הכוונה היא שזכריה שאל את האיש הרוכב על הסוס ולא את מי שדיבר איתו. ח. כתוב "אני אראך", והכתוב צריך לומר שה' יראה לו את המלכים. ט. התשובה שנענתה לזכריה איננה מהעניין. זכריה שאל מה אלה הסוסים ונענה שהדבר יהיה בימיו. י. כתוב "יען האיש", משוע לא ענה אלכסנדר? יא. לפי פירוש האברבנאל היה צריך להיות שהסוסים ימלכו ולא שיתהלכו. יב. לפי הסבר האברבנאל – מדוע היו צבעים שונים לסוסים? יג. לפי פירוש האברבנאל, כל אחד מהעומדים שם ענה. יד. מדוע שהנביא יתלונן על השלווה שתבוא לאחר מותו של אלכסנדר ואינו מתונן על שלווה האומות בתקופתו? אלא שפירוש הנבואה הוא שה' ישב על הדין (זה פירוש הסוס האדום), והוא שלח את המלאכים כדי לראות את שלווה האומות כך שמידת הדין תהפך לישראל למידת הרחמים. לכן אמר הנביא שהוא ראה את הדברים בלילה, הלילה הזה היה הלילה שבו התחדש עניין לימוד הזכות על בני ישראל. ההדסים הם הצדיקים שבגללם מידת הדין התעכבה. הנביא שאל את ה' מיהם אותם המעכבים אותו מלדון את ישראל במידת הדין, וה' ענה לו שהוא יראה לו שהם הצדיקים המעכבים אותו.

²⁸ **מצודות. רש"י:** הסוסים היו מוכנים לעשות את שליחות יוצרם. **ספורנו:** שרוקים פירושו שסירקו אותם במסרק. ההדסים היו ללא פירות והם מסמלים את הקושי ללמד אחרים. הצדיקים הסתובבו בארץ על הסוסים האדומים להוכיח את הדור לחזור בתשובה והסוסים הלבנים מסמלים את החזרה בתשובה של בני ישראל.

²⁹ **מצודות.**
³⁰ **מצודות. רד"ק:** למרות שהמלאך אמר שהוא יראה את דבר הנבואה, הכוונה היא שהוא ישמיע לו ויסביר לו את דבר הנבואה, אלא שחוש הראות הושאל לשאר החושים ולכן למרות שמדובר בשמיעה, הנביא השתמש בלשון ראייה. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא למראה הנבואה הבא שברורה יותר ממראה הנבואה הנוכחי.

³¹ **מצודות.** לפי פירושו צריך לומר שגם האיש שעמד בין ההדסים היה מלאך וכך משמע מפירושו לפסוק הבא. **רד"ק:** הכוונה לאיש שרכב על הסוס, והנביא מספר שהמלאך ענה לו למרות שלא הוא היה הכתובת לשאלתו. בפירוש נוסף כתב שהכוונה איננה שהמלאך עצמו ענה לנביא, והכוונה היא שהנביא שרכב בעצמו על הסוס שאל את הסוסים שה' שלח מה הם ראו, והם ענו לו שהם ראו את הארץ שקטה. לפי פירוש זה, הכוונה במילה "אלה" היא "לאלה", כלומר: שהנביא דיבר איתם. **א"ע:** האיש העומד בין ההדסים הוא המלאך שדיבר עם הנביא בפסוק הקודם. **מהר"י קרא** דוחה את דרשת חז"ל שפירשו שהכוונה היא שהאיש הוא ה' יתברך, משום שאם היה הדבר כך, היה הפסוק צריך לכתוב בגוף ראשון "אשר אני שולח". **מלבי"ם:** הכוונה לשר של יוון (בעולם הזה הכוונה לאלכסנדר מוקדון) שאמר שה' מסר את השלטון לשרים שהיו בין ההדסים. **אברבנאל:** הכוונה לאלכסנדר מוקדון שנקרא "איש" משום שהוא היה חשוב והוא הצליח לכבוש את פרס. הסוסים האחרים מסמלים את הפיצול בממלכה לאחר מות אלכסנדר והם הוזכרו כסוסים על מנת להבדיל את מעלתם ממעלתו של אלכסנדר שנקרא "איש".

³² **מצודות. רש"י:** הכוונה שהם משוטטים כדי לראות את שלווה האומות.

³³ **מצודות. א"ע:** הכוונה לאדם שנזכר והסוסים היו שלוחיו כדי להודיע לו מה קרה בעולם. **מלבי"ם:** מלאך זה הוא המלאך שממונה להשיג על עם ישראל שעמד בין ההדסים. המלאך אומר שהשלטון כבר נמסר ביד אלכסנדר ולאחר מכן הארץ שקטה ממלחמות.

³⁴ **מצודות.**

הלבן מרמז על מלכות יוון שהיו לובשים מלבושים לבנים³⁵: **וַיַּעַן מְלֹאךְ יְקֹזֵק וַיֹּאמֶר מְלֹאךְ ה' שְׁעַמְד בֵּין הַהַדְסִים אִיתִי (הַנְּבִיא) עֵנָה וְאָמַר:**³⁶ **יְקֹזֵק צְבָאוֹת עַד מָתִי אַתָּה לֹא תִרְחַס אֶת יְרוּשָׁלַם וְאֶת עָרֵי יְהוּדָה (הַמְּלֹאךְ אָמַר) ה' צְבָאוֹת! הֲרִי אֶתָּה (ה') יְכוּל לְהַצִּיל אֶת יְרוּשָׁלַם וְאֶת הָעָרִים שְׁבַתְחוּם אַרְץ יְהוּדָה.**
 אם כן, מדוע אינך מרחם עליהם ומציל אותם?³⁷ **אֲשֶׁר זְעַמְתָּה זֶה שְׁבָעִים שָׁנָה (אתה) יְכוּל לְהַצִּיל אֶת יְרוּשָׁלַם וְאֶת הָעָרִים בִּיהוּדָה) שְׁאֵתָּה זֹעֵם עֲלֵיהֶם כִּבְר בְּמִשְׁךְ שִׁבְעִים שָׁנָה שֶׁעָבְרוּ מֵאִז חוֹרְבַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ**³⁸: **(יג) וַיַּעַן יְקֹזֵק אֶת הַמְּלֹאךְ הַדְּבָר בֵּי דְבָרִים טוֹבִים ה' עֵנָה לְמֹלֵךְ שְׁדִיבֵר אִיתִי וְאָמַר לוֹ לֹמַר לִי דְבָרֵי טוֹבִים (אך אני לא שמעתי את דברי ה' אל המלאך),**³⁹ **דְּבָרִים נְחֻמִּים (ה' אָמַר לְמֹלֵךְ שְׁדִיבֵר אִיתִי) לֹמַר לִי דְבָרֵי נְחֻמָּה – הֵם הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים שֶׁעֵנָה ה' לְמֹלֵךְ**⁴⁰: **(יד) וַיֹּאמֶר אֵלַי הַמְּלֹאךְ הַדְּבָר בֵּי הַמְּלֹאךְ שְׁדִיבֵר אִיתִי אָמַר לִי אֶת הַדְּבָרִים הַבְּאִים:**⁴¹ **קָרָא לְאָמַר (הַמְּלֹאךְ אָמַר לִי) תִּתְנַבֵּא אֶת הַדְּבָרִים הַבְּאִים:**⁴² **כֹּה אָמַר יְקֹזֵק צְבָאוֹת כֹּךְ אָמַר ה' צְבָאוֹת. ה' נִקְרָא בְּשֵׁם "צְבָאוֹת" מִשּׁוּם שֶׁהוּא הָאֲדוֹן עַל הַצְּבָאוֹת שֶׁל מַעֲלָה (לְדוֹגְמָא: הַכּוֹכְבִים וְהַמְּלָאכִים) וְהוּא הָאֲדוֹן עַל צְבָאוֹת שֶׁל מִטָּה (בְּנֵי הָאָדָם),**⁴³ **קָנַאתִי לְיְרוּשָׁלַם וְלְצִיּוֹן קָנַאתִי גְדוּלָּה אֲנִי (ה') כּוֹעֵס כְּעַס רַב עַל הָאוֹמוֹת עַל מַה שֶׁהֵם עָשׂוּ לְיְרוּשָׁלַם וּלְצִיּוֹן**⁴⁴: **(טו) וְקִצְף גְּדוֹל אֲנִי קִצְף עַל הַגּוֹיִם הַשְּׂאֲנָנִים וְאֲנִי (ה') כּוֹעֵס כְּעַס גְּדוֹל עַל הָעַמִּים שִׁיוֹשְׁבִים בְּשִׁקְט וּבִבְטָחָה,**⁴⁵ **אֲשֶׁר**

³⁵ **מצודות.** כמו כן הסביר שהמלאך לא הראה לנביא את המלכות הרביעית משום שהיא עדיין לא מלכה עד לאחר חורבן הבית ולכן היא רק נרמזה בהמשך. **רד"ק:** הכוונה היא שהם ראו את כל האומות יושבות בשלווה ואילו ירושלים הייתה בצער, ולכן תגובת המלאך הייתה שאלה לה' עד מתי כל העמים יושבים בשקט ורק ירושלים נשארה חרבה.

³⁶ **מצודות. רש"י:** מדובר על המלאך שדיבר על עתה עם הנביא זכריה. **רד"ק:** כתב בהתחלה שהכוונה למלאך שעמד בין ההדסים ולאחר מכן כתב שהנכון לומר שהכוונה למלאך שדיבר עם זכריה בתחילת הנבואה. בהגדרת המילה "ויען" התלבט א"ע אם הכוונה לכך שהמלאך רק אמר את הדברים והשמעות של "ויען" הינה "אמירה", או שהכוונה היא ותשובה שאמר המלאך אל ה'. א"ע הכריע כפירוש השני. **מלבי"ם:** הכוונה שמלאך ה' ענה בקול גדול ואמר לאחר שהוא ראה שהשלטון עתיד לעבור לאנטיוכוס ולכן הוא שאל את ה' עד מתי הוא לא ירחם על בני ישראל.

³⁷ **מצודות. רד"ק:** הנבואה הזו היא על העבר, שהרי היא עוסקת גם במלכות בבל. אלא שה' רצה לומר לזכריה שהכל בא ממנו, גם גדולת מלכות בבל וגם גדולת המלכויות האחרות. **ספורנו:** למרות שבני ישראל חייבים בדיון, עדיין עשה עימהם במידת הרחמים ואל תגרום לשעבוד המלכויות למנוע מהם את החזרה בתשובה. **אברבנאל:** הטענה הייתה שלמרות שה' עורר את רוחו של דרוש לבנות שוב את בית המקדש, הרי שבני ישראל עדיין היו תחת שלטונו והוא היה יכול להתחרט, ולכן ראוי לשחרר את בני ישראל משיעבודו לגמרי. ה' ענה שהוא שב לירושלים ושלא תופסק עוד מלאכת בניית הבית ובניית החומה.

³⁸ **מצודות. רד"ק:** התלבט לגבי שבעים השנה – האם הכוונה לשבעים שנה מאז שמלכות בבל עלתה לגדולה והכוונה שהעיר ירושלים הייתה נחשבת לזעומה לאורך כל התקופה שנבוכדנצר מלך, משום שהעיר הייתה נתונה בפועל תחת שלטון בבל, או שהכוונה היא שעברו שבעים שנים מאז שנחרב בית המקדש, ולמרות שהנבואה הזו הייתה בחודש שבט ושבי הגולה התחילו לבנות את בית המקדש עוד בחודש כסליו, עדיין צרי יהודה הציקו לבוני המקדש.

³⁹ **רש"י + מצודות. א"ע:** הנביא אומר שבאופן כללי ה' אמר דברי ניחומים ולאחר מכן המלאך הסביר בפירוט את דברי ה'.

⁴⁰ **מצודות. רד"ק:** התלבט אם בצלע זו של הפסוק חסר את הנסמך וצריך להיות "דברים דברי ניחומים", או שמא בפסוק זה יש שם תואר שנקרא "דברים ניחומים". **מלבי"ם:** דברי הניחומים הם מילים האומרות שהיסורים שבאים על עם ישראל מועילים להם. ה' לא אמר למלאך לגלות את כל מה שה' אמר לו, אלא הסתפק בחלק מהנבואה ככתוב בפסוק הבא.

⁴¹ **תרגום.**

⁴² **תרגום.**

⁴³ **רד"ק** בפירושו לספר ישעיהו, פרק א' פסוק ט'.

⁴⁴ **מצודות. רש"י:** ה' אמר שהוא הולך להיפרע את הפורענות שבאה על ירושלים מאלה שהציקו לה. **מלבי"ם:** ה' אמר בדברים אלה שהוא כבר חרוב את בבל כעונש על שהצרה לישראל.

⁴⁵ **מצודות. מלבי"ם:** פסוק זה עוסק במלכות מדי ופרס שאמנם לא חרבו את בית המקדש, אבל הם מונעים עתה את בניין בית המקדש.

אָנִי קָצַפְתִּי מְעַט אֲנִי (ה') קעסתי על בני ישראל רק מעט וחשבתי רק להגלותם מארצם),⁴⁶ וְהָמָּה עָזְרוּ לְרַעָה וְהֵם, הגויים, סייעו בידי הכס להשחית אותם והציקו לעם ישראל יותר ממה שרציתי. הגויים ניצלו את הכעס שהיה לה' על ישראל, ובמקום להסתפק בהגליה של בני ישראל, הם ניסו גם להשמיד אותם:⁴⁷ (טז) לָבֵן בַּגֶּלֶל שֶׁהַעֲמִים הֲצִיקוּ מְאֹד לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהֵם נִסּוּ גַם לְהַשְׁמִיד אוֹתָם:⁴⁷ (יז) כִּד אָמַר ה': שִׁבְתִּי לְיְרוּשָׁלַם בְּרַחֲמִים אֲנִי (ה') החזרתי את בני ישראל לירושלים מצד מידת הרחמים. מצד מידת הדין, בני ישראל לא היו עדיין ראויים לחזור לירושלים, וה' החזיר אותם לירושלים רק מצד מידת הרחמים,⁴⁹ בֵּיתִי יִבְנֶה בָּהּ וְגַם הַבַּיִת שְׁלִי, בית המקדש, ייבנה בעיר ירושלים,⁵⁰ נֶאֱמַר יְקִיץ צְבָאוֹת כִּד אָמַר ה' צְבָאוֹת,⁵¹ וְקֹוּ יִנְטָה עַל יְרוּשָׁלַם וְהָקוּ, מכשיר ששימש את הבנאים, יהיה נטוי על ירושלים. בני ישראל ישתמשו במכשיר שנקרא "קו" (ששימש לצורך מדידה ויישור הבניין) על מנת לבנות חזרה את העיר ירושלים:⁵² (יז) עוֹד קָרָא לְאֹמֶר וּתְנַבֵּא גַם אֶת הַנְּבוּאָה הַבָּאָה:⁵³ כִּד אָמַר יְקִיץ צְבָאוֹת כִּד אָמַר ה' צְבָאוֹת: עוֹד תִּפְוִצִּינָה עָרֵי מְטוֹב בְּעֵתִיד, תושבי ירושלים יתפזרו שוב ויתנתקו מהטוב. הכוונה לגלות שבסוף ימי בית המקדש השני,⁵⁴ וְנָחַם יְקִיץ עוֹד אֶת צִיּוֹן וּבָחַר עוֹד בְּיְרוּשָׁלַם ולאחר מכן, בגאולה שלאחר חורבן בית המקדש השני, ה' יתנחם שוב ויבחר בירושלים פעם נוספת, ואז תהיה הגאולה השלימה:⁵⁵

⁴⁶ רד"ק.

⁴⁷ רד"ק.

⁴⁸ מצודות.

⁴⁹ מצודות.

⁵⁰ מצודות.

⁵¹ תרגום.

⁵² מצודות. מלבי"ם: ההיתר עכשיו הוא רק לבנות את בית המקדש, אבל בעתיד, בשנת העשרים

לארתחששתא, יוכלו גם לבנות את החומה מסביב לירושלים. אלשיך: בשלב זה עוד לא תיבנה ירושלים עד סופה, אבל לעתיד לבא היא עוד תיבנה.

⁵³ תרגום. מלבי"ם: ה' אמר לנביא לומר לבני ישראל שהגאולה הבאה לא תהיה הגאולה השלימה, אלא רק הגאולה שתבוא לאחר גלות רומי.

⁵⁴ מצודות. רד"ק: הכוונה שהטוב יהיה כל כך מפוזר בארץ, עד שבני ישראל יתפזרו ויתיישבו בכל הארץ. ספורנו: הכוונה שיושבי ירושלים יתפזרו אפילו בארצות אחרות מרוב טובה שתהיה להם. אברבנאל חלק על כך משום שאז אין צורך לכתוב פעמיים שה' ניחם. גם הלשון החוזרת "עוד" מראה שיש כאן הגבלה לטוב שהוזכרה, ולכן פירש שהכוונה לומר שלמרות שבני ישראל שבו לארץ, עדיין תהיה גלות נוספת לאחר חורבן בית המקדש השני. אלשיך: כשם שה' חזר לירושלים אחרי הגלות הראשונה, כך הוא יחזור לירושלים אחרי גלות רומי.

⁵⁵ מצודות.

זכריה פרק ב:

(א) וְאָשָׂא אֶת עֵינָי וַאֲרָא אֲנִי (הנביא זכריה) זקפתי את עיניי וראיתי במראה הנבואה,¹ וְהִנֵּה אַרְבַּע קַרְנוֹת ראייתי במראה הנבואה ארבעה קרנות שמרמזים לארבעת המלכויות ששלטו בכל העולם ונגחו את בני ישראל עם הקרנות שלהם:² (ב) וַאֲמַר אֶל הַמַּלְאָךְ הַדֹּבֵר בֵּי שַׁלְתֵי אֶת הַמַּלְאָךְ שְׁדִיבֵר אִיִּתִי,³ מָה אֱלֹהִים (שאלתי את המלאך שדיבר איתי) על מה הקרניים מרמזות,⁴ וַאֲמַר אֵלַי הַמַּלְאָךְ עֲנֵה לִי: אֱלֹהֵי הַקַּרְנוֹת אֲשֶׁר זָרוּ אֶת יְהוּדָה אֶת יִשְׂרָאֵל וְיִרוּשָׁלַם הַקַּרְנוֹת מֵרְמִזוֹת עַל הָאוֹמוֹת שֶׁהֲצִיקוּ לַיהוּדָה, לְיִשְׂרָאֵל וּלְיִרוּשָׁלַם. הַדִּימוּי שֶׁל הַהֲצָקָה נֶעֱשֶׂה דוּוֹקָא עַל יְדֵי קֶרֶן מִשׁוֹם שֶׁהֲנִיבָא כֵּאלִילוֹ אֹמֵר שֶׁהָאוֹמוֹת נִגְחוּ בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְכַךְ פִּיזְרוּ אוֹתָם לְבֵין הָאוֹמוֹת:⁵ (ג) וַיִּרְאֵנִי יְקוֹק אַרְבַּעַת הַרְשִׁים (לאחר מראה הקרנות) ה' הראה לי מראה של ארבעה אומנים שיודעים לנסר את הקרנות (ובכך לגדע את אויבי ישראל):⁶ (ד) וַאֲמַר שַׁלְתֵי אֶת הַמַּלְאָךְ שְׁדִיבֵר אִיִּתִי:⁷ מָה אֱלֹהִים בָּאִים לַעֲשׂוֹת לָשֵׁם מַה בָּאוּ הַחֲרָשִׁים,⁸ וַאֲמַר לְאֹמֵר ה' אֹמֵר לְמַלְאָךְ לֹמַר לִי:⁹ אֱלֹהֵי הַקַּרְנוֹת אֲשֶׁר זָרוּ אֶת יְהוּדָה הַנְּגִיחוֹת שֶׁל הָאוֹמוֹת שֶׁנֶּעֱשׂוּ עַל יְדֵי הַקַּרְנוֹת הָאֵלֶּה, הֵיוּ כֹל כַּךְ חֲזָקוֹת, עַד שֶׁהָיוּ פִּיזְרוּ אֶת תּוֹשְׁבֵי מַמְלַכַת יְהוּדָה בֵּין הָעַמִּים,¹⁰ כִּפְּנֵי אִישׁ לֹא נִשְׂא רֹאשׁוֹ (הָאוֹמוֹת נִגְחוּ בְּתוֹשְׁבֵי מַמְלַכַת יְהוּדָה) עַד שֶׁלֹּא הָיָה אָדָם אֶחָד שֶׁהֲצִלִּיחַ לְהַרִים אֶת רֹאשׁוֹ, לֹא הָיָה אָדָם אֶחָד שֶׁהֲצִלִּיחַ לְהִתְנַגֵּד אֵלֵיהֶם,¹¹ וַיָּבֵאוּ אֱלֹהִים לְהַחְרִיד אֹתָם וְהַחֲרָשִׁים הָאֵלֶּה, הָאוֹמְנִים שִׁוּדְעִים לְנַסֵּר אֶת הַקַּרְנוֹת, בָּאוּ כְּדֵי לְהַחְרִיד אֶת הַקַּרְנוֹת הָאֵלֶּה,¹² לְיָדוֹת אֶת קַרְנוֹת הַגּוֹיִם (הַחֲרָשִׁים הָאֵלֶּה בָּאוּ כְּדֵי לְהַחְרִיד אֶת הַקַּרְנוֹת) וּלְהַפִּיל אֶת קַרְנוֹת

¹ **תרגום + מצודות. רד"ק:** מראה נבואה זה היה ברור יותר ממראה הנבואה הראשון. היות זכריה הבין שמטרת הקרניים הייתה כדי לנגח את בני ישראל, אבל הוא לא הבין מיהם האומות שיציקו לישראל. **מלבי"ם:** נבואה זו היא ביאור הנבואה הקודמת. **אברבנאל:** הנביא היה במבוכה משום שהוא לא ידע אם הגלות האחרונה תהיה על ידי פרס או יוון ולכן נוספה נבואה זו על מנת להבהיר שיהיו ארבע מלכויות שישלטו על ישראל.

² **מצודות. רש"י:** הכוונה למלכויות שנמצאות בארבעת הקצוות של העולם ונגחו את יהודה וירושלים. **מהר"י קרא:** מדובר על ארבעת המלכויות: כשדים, פרס, בבל ומדי. **רד"ק:** כתב במקום מלכות מדי את מלכות יוון. כמו כן הוא הסביר שלמרות שמלכות פרס נתנה רשות לבני ישראל לחזור מגלותם, לאחר מכן מנעו הפרסאים את המשך בניין בית המקדש, ולכן הפרסאים מנויים בתור אחת מהאומות. **א"ע:** ארבע הקרנות נמצאו בארבע קצוות ירושלים. **מלבי"ם:** הקרן מסמלת מצד אחד את הקרן הנוגחת ומצד שני את הפיזור בארבע כנפות הארץ. **אלשיך:** לעתיד לבא, שלושת המלכויות האחרות יבואו לעזור למלכות האחרונה להילחם בישראל ואז ה' יגדע אותם על ידי משיח.

³ **מצודות.**

⁴ **מצודות.**

⁵ **מצודות.**

⁶ **מצודות. רד"ק:** כל מלכות תגדע את המלכות שקדמה לה. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא לשרי מעלה שממונים על המלכויות האלה. בפירוש שלישי הביא את דברי חז"ל שהכוונה היא למשיח בן יוסף, משיח בן דוד, אליהו הנביא וכהן צדק שעתידים לגאול את ישראל. **א"ע:** הנביא הזכיר את ה' משום שמראה נבואה זה הוא פירוש המראה הראשון. **אברבנאל:** כתב פירוש נוסף שאין הכוונה דווקא לארבע המלכויות, אלא לארבעת הגלגולים שעברו על ממלכת רומי שבני ישראל היו בארצם. אולם, הוא כתב שהפירוש על ארבע מלכויות הוא הפירוש הנכון.

⁷ **א"ע.**

⁸ **מצודות.**

⁹ **מצודות.**

¹⁰ **מצודות.**

¹¹ **רש"י. ספורנו:** הכוונה שאף אחד לא הרים את ראשו לחזור בתשובה בעקבות הצרות שבאו עליו. **אלשיך:** הכוונה באיש היא להמן אמר על עם ישראל שהם עם מפורד, ולכן כאשר הנביא מציין את פיזורם של ישראל, הוא מצטט את המן. הפירוש שלא נשא ראשו הוא המן לא היה חשוב מכיוון כל כוונתו בדבריו הייתה רק לומר לשון הרע על בני ישראל.

¹² **מצודות.**

העמים אויבי ישראל,¹³ הַנְּשָׂאִים קָרַן אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה לְזָרוֹתָהּ (החרשים האלה באו להפיל את הקרנות) משום שהם הרימו את הקרן במטרה לנגוח בתשבי ארץ יהודה ולפזר אותם בין האומות¹⁴: (ה) וְאִשָּׁא עֵינַי וְאִרְאָה וְהִנֵּה אִישׁ זִקְפָתִי אֶת עֵינַי וְרֵאִיתִי אָדָם,¹⁵ וּבִידּוֹ חָבַל מְדָה בִידּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם הִיָּה חָבַל שֶׁשִּׁימַשׁ לַמְדִידַת הַחוּמוֹת¹⁶: (ו) וְאָמַר שְׂאֵלְתִי אֶת הָאִישׁ:¹⁷ אָנָּה אַתָּה הַלֵּךְ לַחִיכֵן אֶתְּךָ הוֹלֵךְ עִם חָבַל הַמְדִידָה?¹⁸ וְאָמַר אֵלָי אִישׁ עֵנָה לִי: לָמַד אֶת יְרוּשָׁלַם אֲנִי הוֹלֵךְ לַמְדוֹד אֶת הָעִיר יְרוּשָׁלַם,¹⁹ לְרֵאוֹת כְּמָה רָחֲבָהּ וְכִמָּה אָרְכָהּ (אני הולך לבדוק) מה האורך ומה הרוחב של העיר ירושלים. בדברים אלה אמר האיש שירושלים עתידה להתרחב מעבר לגודלה בתקופת זכריה²⁰: (ז) וְהִנֵּה הַמְּלֶאךָ הַדֹּבֵר בִּי יֵצֵא הַמְּלֶאךָ שְׂדִיבֵר אִתִּי יֵצֵא לַקְּרֵאת הַמְּלֶאךָ הַשְּׁנִי – הַמוֹזְכֵּר בְּצִלְעַת הַפְּסוֹק הַבָּאָה (אין הכוונה לאדם שהלך למדוד את ירושלים),²¹ וּמִלְּאָךְ אַחֵר יֵצֵא לְקְרֵאתוֹ וְהִיָּה מֶלֶךְ אַחֵר שִׁיֵּצֵא לַקְּרֵאת הַמְּלֶאךָ הָרֵאשׁוֹן²²: (ח) וְאָמַר אֵלּוֹ הַמְּלֶאךָ הַשְּׁנִי אֲמַר לַמְּלֶאךָ שְׂדִיבֵר אִתִּי:²³ רֵץ דְּבַר אֵל הַנְּעַר הַלֵּז רוּץ תִּדְבֵר עַל הַנְּעַר הַזֶּה. הַכוּוֹנָה לַנְּבִיא זְכַרְיָה שֶׁהִיָּה עֵדִיין נְבִיא,²⁴ לְאָמַר כֵּךְ תֵּאמַר בְּדַבְרֶיךָ לִזְכַּרְיָה:²⁵ פְּרֻזוֹת תִּשָּׁב יְרוּשָׁלַם מֶרֶב אָדָם וּבְהִמָּהּ בְּתוֹכָהּ הָעִיר יְרוּשָׁלַם עֵתִידָה לִהְיוֹת מְפֹרֶזֶת, לֹא חוּמָה סְבִיבָהּ, בְּגַלְלָה שִׁיְהִי בָּהּ הַרְבֵּה מְאֹד בְּנֵי אָדָם וּבַהֲמוֹת. הַמְּלֶאךָ אֲמַר לַנְּבִיא שֶׁהַמִּידוֹת הַנוֹכַחִיּוֹת שֶׁל יְרוּשָׁלַם אֵינָן הַמִּידוֹת שִׁיְהִי לָהּ בְּעֵתִיד. בְּעֵתִיד, לֹא נִיָּתֵן יִהְיֶה לַהֲקִיף אֶת יְרוּשָׁלַם בַּחוּמָה מִשּׁוּם שֶׁהָעִיר תִּהְיֶה כָּל כֵּךְ גְּדוּלָה וְיִשְׁכְּנוּ בָּהּ כָּל כֵּךְ הַרְבֵּה בְּנֵי אָדָם וּבַהֲמוֹת, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִיָּתֵן לַהֲקִיף אֶת הָעִיר בַּחוּמָה, וּבְכָל זֹאת תּוֹשְׁבֵי הָעִיר יִהְיוּ בְּטוּחִים וְלֹא יִזְדַּקְּקוּ

¹³ מצודות.

¹⁴ מצודות.

¹⁵ תרגום.

¹⁶ מצודות. רד"ק: ייתכן שהמראה המפורט עתה הוא מראה שמרמז על ימות המשיח.

¹⁷ מצודות.

¹⁸ מצודות.

¹⁹ מצודות.

²⁰ מצודות. א"ע: הנביא ראה את הגודל שה' קבע כגודלה של ירושלים.

²¹ מצודות. מטרת יציאת המלאך אל עבר המלאך השני הייתה כדי לברר מהי בדיוק מטרת מדידת העיר. המלאך חשב שאולי מידות העיר הנוכחיות הן המידות הקבועות שיהיו לעיר. רש"י: מדובר על אותו אדם שהי בידו חבל המדידה. א"ע: המלאך יצא ממקומו בין ההדסים. ספורנו: המדידות מסמלות את גודל העיר בימי בית המקדש השני והנבואה שפרזות תשב ירושלים נאמרה על תקופת המשיח. מלבי"ם: הכוונה היא שה' הראה לנביא שהחומות עתידות להיבנות בימי אתרחשסתא. אלשייך: ה' הראה לנביא שלעתיד לבא ירושלים תהיה עיר רוחנית ולא גשית, דבר שלא התקיים בימי בית המקדש השני.

²² מצודות. מלבי"ם: מלאך אחד קיבל שפע נבואה מחבירו כיוון שכך דרך השפע – כל מלאך מקבל מחבירו.

²³ מצודות.

²⁴ מצודות. רש"י: ה' אמר למלאך שלא ירוץ למדוד את העיר משום שה' כבר נמלך על כך וקבע שלירושלים לא תהיה מידה מדויקת. מהר"י קרא: הכוונה שהמלאך אמר לפני ה' שהארצות של אומות העולם גדולות ללא שיעור, ואתה שולח למדוד את ירושלים ולכן ה' אמר לו שלא תהיה מידה לירושלים. רד"ק: התלבט מדוע נקרא זכריה בשם "נער". האם בגלל שהוא עדיין היה נער או שלא בגלל שהיה משרת של נביא אחר שהיה גדול ממנו. אברבנאל: ישנם שלושה נביאים שהתנבאו בהיותם נערים: שמואל, ירמיה וזכריה. הנביא חש שמדידת ירושלים מראה שגודל העיר יישאר כפי שהיה עד עתה, ולכן המלאך אמר לחברו שיילך ויאמר לו שהכוונה הרק עתה העיר ירושלים בגודל הזה, אך לעתיד לבא, העיר תהיה גדולה יותר. כמו כן כתב שהעיר ירושלים תתמלא באנשים שיקומו בתחיית המתים ולכן פורש כאן מקור הנבואה שהוא המלאך העליון יותר. זכריה עדיין לא הגיע למעלת נבואה לקבל מהמלאך העליון יותר. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא שארבע המלכויות ינסו לכבוש את ירושלים, והמלאך שמדד את העיר הוא שרו של עשיו, אלא שה' עתיד להגן על העיר ולמנוע את כיבושה.

²⁵ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע, פרק א' פסוק א'.

לחומה²⁶: (ט) וְאֲנִי אֱהִיָּה לָהּ וְאֲנִי אֲשַׁמֵּשׁ לָהּ, ²⁷ נָאִם יְקֻזְק כֹּךְ אָמַר ה' : ²⁸ חוֹמַת אֵשׁ סָבִיב (אני אשמש לה) לחומת אש, וכך לא יוכלו האויבים להציק לה, ²⁹ וְלִכְבוֹד אֱהִיָּה בְּתוֹכָהּ וְאֲנִי (ה') אֲשַׁרְה אֶת שְׁכִינְתִּי בְּתוֹךְ הָעִיר יְרוּשָׁלַיִם³⁰: (י) הַנְּבִיא פוֹנֵה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁגָּלוּ לְאֶרֶץ אַשּׁוּר וְשָׁלַח עֲלוֹ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְאַחַר שְׁכוּרְשׁ נֹתֵן לָהֶם רְשׁוֹת לַעֲשׂוֹת זֹאת: ³¹ הוּא הוּא מִלֵּת קְרִיאָה הַמְּבַטָּאת צַעַר כְּמוֹ הַמִּילָה "אוּי" בִּימֵינוּ.³² הַכְּפִילוֹת נוֹעֵדָה לְחַזֵּק אֶת דְּבַרֵי הַנְּבִיא, ³³ וְנָסוּ מֵאֶרֶץ צָפוֹן עֲלֵיכֶם לְבְרוּחַ מֵהָאֶרֶץ הַצְּפוֹנִית, מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר, לְשֵׁם גְּלִיתִם, ³⁴ נָאִם יְקֻזְק כֹּךְ אָמַר ה', ³⁵ כִּי בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פִּרְשְׁתִּי אֶתְכֶם שֶׁהָרִי אֲנִי פִּזְרַתִּי אֶתְכֶם בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם, פִּזְרַתִּי אֶתְכֶם בְּמִקְוֹמוֹת הַכִּי מְרוּחָקִים בְּעוֹלָם, וְאִם כֵּן יִיָּחַד לְכֶם זְמַן רַב עַד שֶׁתְּצַלְחִיחוּ לְחַזֹּר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלָכֵן עֲלֵיכֶם לְהַזְדַּרֵּז וּלְבְרוּחַ מִשָּׁם, ³⁶ נָאִם יְקֻזְק כֹּךְ אָמַר ה' : ³⁷ (יֵא) הוּא מִלֵּת קְרִיאָה הַמְּבַטָּאת צַעַר כְּמוֹ הַמִּילָה "אוּי" בִּימֵינוּ, ³⁸ צִיּוֹן הַמְּלֻטִי תוֹשְׁבֵי מַמְלַכַת יְהוּדָה, תְּבַרְחוּ מִמְּקוֹם מוֹשְׁבֵכֶם, ³⁹ יוֹשְׁבֵת בַּת בְּבֵל אַתֶּם עֹכְשֵׁי יוֹשְׁבֵים בְּבַבֶּל הַיּוֹת וְגִלִּיתִם לְשֵׁם (אֲךְ עֲלֵיכֶם לְבְרוּחַ מִשָּׁם חוֹרָה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל)⁴⁰: (יב) כִּי כֹה אָמַר יְקֻזְק צְבָאוֹת שֶׁהָרִי כֹךְ אָמַר ה' צְבָאוֹת. ⁴¹ ה' קָרָא בְּשֵׁם צְבָאוֹת מִשּׁוֹם שֶׁהוּא הָאֱלֹהִים עַל צְבָאוֹת שֶׁל מַעֲלָה (הַמְּלָאכִים) וְעַל צְבָאוֹת שֶׁל מַטָּה (בְּנֵי הָאָדָם וְהַחַיּוֹת), ⁴² אַחֲרַי כְּבוֹד שְׁלַחְנִי אֶל הַגּוֹיִם הַשְּׁלָלִים אֶתְכֶם לְאַחַר שֶׁה' אָמַר שֶׁהוּא יִשְׂרָה אֶת שְׁכִינְתּוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, הוּא שֶׁלַח אֹתִי לְנֹבָא עַל הַגּוֹיִים שְׁבוּזִזִים אֶתְכֶם, לְגוֹיִים שֶׁמְצַיְקִים

²⁶ רד"ק + מצודות. א"ע: הכוונה שתושבי ירושלים יאלצו לגור גם מחוץ לחומה היות ולא יהיה מקום בשבילם בתוך החומה. מלבי"ם: הנביא נתנבא שהחומה של ירושלים עתידה להחזיק מעמד. אברבנאל: יש שתי חסרונות בעיר שאינה מוקפת חומה. אינה בעלת הגנה ואינה בעלת חשיבות. כנגד שני הדברים האלה אמר ה' שלמרות שירושלים תהיה עיר פרזיה, ה' יגן עליה וישרה בה את שכינתו.

²⁷ מצודות.

²⁸ תרגום.

²⁹ מצודות.

³⁰ מצודות. מלבי"ם: כל החשוב מחבירו מוקף יותר. ה' אמר שהוא יקיף את בני ישראל בשכינה כדי שכל העולם ידעו שה' משרה את שכינתו בישראל. השכינה שבישראל פחותה מהשכינה המקיפה את העולם, אלא ששכינה זו ניכרת יותר. מלבי"ם: הכוונה היא שעל ידי חומת האש ה' ימנע מאויבים להיכנס לירושלים והם יישרפו, ועל ידי שרק אלה שניגשים לירושלים יישרפו, אבל בני ישראל שנמצאים בתוכה לא יישרפו, יתגלה כבודו של ה'.

³¹ רד"ק. אמנם לפי פירוש הרד"ק, הקריאה הייתה מוגבלת לתושבי ממלכת יהודה שגלו, ולא הייתה רשות לעשרת השבטים הנוספים לחזור לארץ ישראל. מצודות פירש שהקריאה מכוונת לכל בני ישראל. מלבי"ם: אמנם רק ממלכת יהודה חזרה לירושלים אך גם עשרת השבטים התפזרו בארבע רוחות השמים ולא נשאו בבבל. אלשיך: הנביא אומר שאולי יש חשש שלא יאמינו לנבואה שתתקיים בגאולה העתידה, ולכן הוא נותן אות וסימן שהנבואה תתקיים בזמן מוקדם יותר. זו הסיבה לכפילות במילה "הוי", לומר שהדבר יקרה בקרוב.

³² מצודות בפירושו לספר ישעיהו, פרק א' פסוק ד'.

³³ רד"ק.

³⁴ מצודות.

³⁵ תרגום.

³⁶ מצודות. רד"ק: ספורנו: הכוונה שה' אומר לבני ישראל שכאשר הוא חילק אותם לארבעה דגלים, הוא לא התכוון שהם יהיו ארבע אומות שונות, אלא שהם יהיו כמו הקווים של השמים שהם כולם גוף אחד, למרות המרחק זה מזה. א"ע: כמו שלא ניתן לחבר את הרוחות השונות של השמים, כך לא ניתן רשות עד עתה לבני ישראל להתחבר זה לזה.

³⁷ תרגום.

³⁸ מצודות בפירושו לספר ישעיהו, פרק א' פסוק ד'.

³⁹ מצודות. ספורנו: בגלל שמציון תצא תורה, בני ציון יינצלו משיעבוד מלכויות.

⁴⁰ מצודות.

⁴¹ תרגום.

⁴² רד"ק בפירושו לספר ישעיהו, פרק א' פסוק ט'.

לכם, ⁴³ כִּי הִנֵּגְתֶּם בְּכֶם נִגְעַת בְּבִבְתָּ עֵינֹי שֶׁהָרִי כָל מִי שֶׁנִּוּגַע בְּכֶם, כָּל מִי שֶׁמְצִיק לְכֶם, כֹּאִילוֹ נִוּגַע בְּגִלְגַל עֵינֵי שֶׁל ה', וְהִי עֵתִיד לְהַשִּׁיב לּוֹ כַּמּוֹלוֹ:⁴⁴ (יג) כִּי הִנְנִי מְנִיף אֶת יָדַי עֲלֵיכֶם שֶׁהָרִי אֲנִי (ה') מְנִיף אֶת יָדַי עַל מִנְתֵּי לְהַכּוֹת אוֹתָם (אֶת הַגּוֹיִים שֶׁהֲצִיקוּ לְיִשְׂרָאֵל),⁴⁵ וְהָיוּ שְׁלָל לְעִבְדֵיכֶם וְהֵם, הַגּוֹיִים, יִהְיוּ שְׁלָל לְמִי שֶׁהִיא עַד עֵתָה הַעֲבַד שֶׁלָּחָם. הַגּוֹיִים יִהְיוּ עֲבָדִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל,⁴⁶ וְיִדְעֶתֶם כִּי יִקְוֶה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי וְכֹאשֶׁר הִנְבֹּאָה תִּתְקִיִם, אַתֶּם תִּדְעוּ שֶׁהִי צְבָאוֹת שֶׁלַּח אוֹתִי לְהַתְּנַבֵּא אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:⁴⁷ (יד) רָנִי וְשִׂמְחִי בַּת צִיּוֹן כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל! תִּתְמַלְאִי בְרִינָה וְשִׂמְחָה,⁴⁸ כִּי הִנְנִי בָּא וְשִׂכַּנְתִּי בְּתוֹכְךָ שֶׁהָרִי אֲנִי אֲבֹא וְאִשְׁרָה אֶת שְׂכִינְתִּי בְּתוֹכְךָ, בְּתוֹךְ כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל,⁴⁹ נִאֵם יְקֹוֹק כֹּךְ אָמַר ה':⁵⁰ (טו) וְנָלוּ גוֹיִם רַבִּים אֶל יְקֹוֹק בַּיּוֹם הַהוּא וּבַיּוֹם הַהוּא שֶׁאִשְׁרָה אֶת שְׂכִינְתִּי בְּתוֹכְךָ, יִתְחַבְּרוּ גוֹיִים רַבִּים אֵלַי, עַמִּים רַבִּים יִקְבְּלוּ אוֹתִי עֲלֵיהֶם לֵאלֹהֵי-הָאֵלֹהִים לְעַם וְהַעֲמִים הָאֵלֶּה יִהְיוּ הַעַם שְׁלִי,⁵² וְשִׂכַּנְתִּי בְּתוֹכְךָ וְלִמְרוֹת שֶׁהַעֲמִים הָאֲחֵרִים יִקְבְּלוּ אוֹתִי לֵאלֹהֵי-הָאֵלֹהִים, אֲנִי עֲדִיין אִשְׁרָה אֶת שְׂכִינְתִּי רַק בְּתוֹכְךָ, בְּתוֹךְ כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל,⁵³ וְיִדְעֶתָ כִּי יִקְוֶה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֶלְיָךְ וְאִזּוֹ אֶת תִּדְעִי שֶׁהִי צְבָאוֹת שֶׁלַּח אוֹתִי לְהַתְּנַבֵּא אֵלֵיכֶם. כֹּאשֶׁר יִתְקַיֵּמוּ דְבָרֵי הַנְּבִיאָה שֶׁהִי יִשְׂרָה אֶת שְׂכִינְתּוֹ בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל גַּם לְאַחַר שֶׁהַעֲמִים יִכִּירוּ בְּה' לֵאלֹהֵי-ה', בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִבְיִנוּ שֶׁהִי שֶׁלַּח אֶת זְכָרִיהָ לְהַתְּנַבֵּא עַל כֹּךְ:⁵⁴ (טז) וְנָחַל יְקֹוֹק אֶת יְהוּדָה חֶלְקוֹ עַל אֲדַמַּת הַקֹּדֶשׁ הִי יִיתֵן לְתוֹשְׁבֵי מַמְלַכַת יְהוּדָה אֶת חֶלְקָם עַל אֲדַמַּת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהֵם לֹא יִגְלוּ מִמֶּנָּה יוֹתֵר,⁵⁵ וּבָחַר עוֹד בִּירוּשָׁלַם וְהִי יִבְחַר פֶּעַם נֹסֶפֶת בְּעִיר יְרוּשָׁלַם עַל מִנְתֵּי לְהַשְׁרוֹת בַּה אֶת

⁴³ **מצודות. רש"י** פירש את ענין הכבוד בשני פירושים. א. הנביא נשלח להגדיל את כבודם של בני ישראל. ב. ה' פירע מהגויים לאחר שהוא ישלם לעשיו על הכבוד שהוא עשה לאביו. **ספורנו**: ההבטחה להפירע מהגויים תלויה בכך שבני ישראל יחזירו לעצמם את הכבוד השכלי והכח האלוקי. **א"ע**: כבוד ה' ילווה את השבים לציון ולכן אל להם לפחד בעלייתם לירושלים. **מלבי"ם**: ה' אמר ששכינתו תלך לכל מקום שבו הם נמצאים.

⁴⁴ **מצודות** בפירושו הראשון. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שכל מי שנוגע בבני ישראל, נוגע בעינו שלו, משום שהוא מזיק לעצמו בידיים. **מלבי"ם**: השגחתו של ה' נמשלה בפסוק ל"ב עינו" של ה' משום שה' כביכול משגיח על בני ישראל על ידי העיניים. **אברבנאל** התלבט אם המילה שלחני מוסבת על "אחר כבוד" ואז הפסוק כפי הפירוש שכתוב בפנים, או שהכוונה ששלחני מוסב על הגויים, שה' שלח את הנביא לנבא לגויים.

⁴⁵ **מצודות.**

⁴⁶ **מצודות. רד"ק**: נבואה זו תתקיים בימות המשיח.

⁴⁷ **מצודות.**

⁴⁸ **תרגום. א"ע**: נבואה זו נאמרה על תנאי שבני ישראל יתחברו מפיוזורם בין העמים ויעלו לארץ ישראל, דבר שלא התקיים. **אברבנאל**: ה' אמר לבני ישראל שהם יכולים לשמוח היות והגאולה העתידה לא תהיה כמו הגאולה בימי בית שני שהייתה תלויה באדם (כורש או דרוש), אלא היא תהיה תלויה רק בה' והוא ישרה את שכינתו בבית המקדש. **אלשיך**: הפניה אל בני ישראל בלשון יחיד כדי לומר שאם הם יהיו מאוחדים, הם יוכלו לזכות להשראת השכינה כבר עתה בבניין בית המקדש השני – וזו משמעות הלשון "הנני" שמשמעו מוכן ומזומן מיד. כמו כן הנביא אמר לישראל שכל הטובה שתבוא עליהם עתה (אם לא יתאחדו) יהיה רק משום ציון וירושלים ולא בגל שמגיע להם.

⁴⁹ **מצודות.**

⁵⁰ **תרגום.**

⁵¹ **מצודות. מהר"י קרא** כתב שנבואה זו נאמרה לימי בית שני. **רד"ק** כתב שפסוק זה לא התקיים בימי בית המקדש השני, ולכן ייתכן לומר שלמרות שהמשך הנבואה עוסקת בימי בית המקדש השני, פסוק זה נאמר על ימות המשיח.

⁵² **מצודות.**

⁵³ **מצודות.**

⁵⁴ **מצודות. מלבי"ם**: הנבואה הקודמת נאמרה על הגויים ונבואה זו נאמרה לישראל.

⁵⁵ **מצודות. רד"ק**: אם הנבואה נאמרה על ימות המשיח, אזי הנביא הזכיר דווקא את יהודה משום שהוא הראש לשאר העם. אם הנבואה נאמרה על ימי בית שני, מובן הדבר מדוע הזכיר דווקא יהודה, שהרי רק הוא חזר מהגלות. **א"ע**: הוסיף פירוש נוסף על "ונחל" וכתב שהכוונה היא שה' ייקח את בני ישראל פעם נוספת להיות חלקו. **אברבנאל**: הכוונה היא שבניגוד לבית שני שכל ארץ ישראל ניתנה רק לשבט יהודה (משום שרק שבט זה חזר), בגאולה העתידה הארץ תתחלק בין כל השבטים. **מלבי"ם**: הכוונה היא שלעתיד לבא, נחלת שבט יהודה תהפוך כולה לנחלת ה' ושבט יהודה יקבל את נחלתו במקום אחר.

שכינתו⁵⁶: (יז) הם כל בשר מפני יקצק כל העמים! עליכם לשתוק מפחד מה', עליכם לפחד כל כך מה' עד שתשתקו ולא תאמרו דבר,⁵⁷ כי נעור ממעון קדשו שהרי ה' כביכול התעורר ממקומו בשמים והוא עתיד להתנקם בשאר האומות⁵⁸: ׀

⁵⁶ מצודות.

⁵⁷ מצודות.

⁵⁸ מצודות. אלשיך: פירוש הפסוק הוא שיש פניה אל האומות שלא יהיו להם טענות על שה' משרה את שכינתו רק בישראל ועליהם לשתוק ולא לומר על כך דבר, שהרי ה' קידש אותם ולא את האומות.

אברבנאל בפירושו לפסוק ז' – מדרש חז"ל האומר שזרובבל הוא נחמיה הוא רק מדרש רעיוני. עיין על כך באוצר מפרשי התנ"ך על ספר נחמיה שם הרחבנו בכך. בפירושו לסוף הפרק כתב שדרכם של הנבואות לדבר על ראש המשפחה. לדוגמא: נבואות על מלכי יהודה נאמרו על דוד, וכך גם הנבואה כאן שנאמרה על יהושע הכהן הגדול, נאמרה בעצם על צאצאיו.

זכריה פרק ג:

(א) וַיִּרְאֵנִי אֶת יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאָךְ יְקֹנָק בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, ה' הִרְאָה לִי אֶת יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד לִפְנֵי מַלְאָךְ ה',¹ וְהַשָּׁטָן עֹמֵד עַל יְמִינוֹ לְשַׁטְנוֹ וְהַשָּׁטָן עֹמֵד שָׁם כְּדִי לְקַטְרֵג עַל יְהוֹשֻׁעַ מִשּׁוֹם שֶׁהוּא לֹא מַחֵה בְּבִנְיָו שֶׁהִתְחַתְּנוּ עִם נָשִׁים נְכָרִיּוֹת:² (ב) וַיֹּאמֶר יְקֹנָק אֶל הַשָּׁטָן מַלְאָךְ ה' אָמַר לְשָׁטָן:³ יִגְעַר יְקֹנָק בְּךָ הַשָּׁטָן הַשָּׁטָן! ה' יִגְעַר וַיִּנְזוֹף בְּךָ,⁴ וַיִּגְעַר יְקֹנָק בְּךָ הַבְּחֵר בִּירוּשָׁלַם וְה' שִׁבְחָהּ בְּעִיר יְרוּשָׁלַם עַל מִנְתַּת לְהַשְׁרִית בָּהּ אֶת שְׂכִינְתּוֹ יִגְעַר בְּךָ,⁵ הֲלֹא זֶה אֹד מִצֵּל מֵאֵשׁ הִרִי יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הוּא כְּמוֹ עֵץ שֶׁנִּיצַל מֵאֵשׁ, וְאִם כֵּן יֵשׁ לוֹ זְכוּיּוֹת רַבּוֹת וְאֵינְךָ יוֹכֵל לְקַטְרֵג עָלָיו. נְבוֹכַדְנֶצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל הִשְׁלִיךְ אֶת יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל לָאֵשׁ יַחַד עִם נְבִיאֵי הַשֶּׁקֶר וְהוּא הָיָה הַיְחִיד שֶׁנִּיצַל מֵהַשְׂרִיפָה. מִכַּאֵן שִׁישׁ לוֹ זְכוּיּוֹת רַבּוֹת וְאִם כֵּן לֹא נִיתֵן לְקַטְרֵג עָלָיו:⁶ (ג) וַיְהוֹשֻׁעַ הָיָה לְבָשׁ בְּגָדִים צְוֹאִים וְעֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ גַּם כְּאִשֶּׁר יְהוֹשֻׁעַ עֹמֵד לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ, הוּא עֵדִיין הָיָה לְבוֹשׁ בְּגָדִים מְלוֹכְלָכִים. הַכוּוֹנָה שִׁיהוֹשֻׁעַ עֵדִיין לֹא מַחֵה בְּבִנְיָו שֶׁהִתְחַתְּנוּ עִם נָשִׁים נְכָרִיּוֹת וְהַנְּבִיא מִדְּמָה אֶת הַחֲטָא לְלְבִישֵׁת בְּגָדִים מְלוֹכְלָכִים:⁷ (ד) וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֶל הָעֹמְדִים לִפְנֵי

1 תרגום + מצודות.

² מצודות. כך פירשו פרשנים נוספים כרש"י ומהר"י קרא. א"ע: הכוונה שהיו שרצו למנוע מיהושע לעשות את עבודתו ככהן גדול משום שהם רצו למנוע את בניין בית המקדש, וה' אמר שהוא יסיר את כל המונעים מיהושע מלעבוד בבית המקדש. באופן דומה פירש גם רד"ק. אברבנאל: הקשה על פירושו של הא"ע. מדוע יוחס כתב השטנה של סנבליט להקשר של יהושע ולא להקשר של זרובבל שהוא היה המנהיג של בני ישראל באותה תקופה. מלבי"ם: השטן עמד לקטרע על יהושע משום שיהושע עמד בדיון על שני חטאים. החטא הראשון היה חטא כלשהוא שכעונש על חטא זה השליכו את יהושע לכבשן האש והוא ניצל ממנה (ועל זה אמר הפסוק שהוא אוד מוצל מאש). החטא השני היה שבניו התחתנו עם נשים נכריות ולכן היה ערעור על כך שיהיה כהן גדול. השטן עמד לימינו של המלאך שעמד מול יהושע וכך יוצא שבאמת המלאך היה בצד השמאלי של יהושע כדרכם של המקטרגים. בפירושו לפסוק ז' כתב שלמרות שהדין שהוזכר בפסוקים הוא דין על יהושע, היה כאן גם רמז לדינים שעתידיים להיות על בניו, לדוגמא: בתקופת החשמונאים. אברבנאל: בזמן הנבואה היה יהושע הכהן הגדול כבר מת. לו יהושע היה חי, חגי היה שואל אותו את הדינים הקשורים לדיני טומאה וטהרה (שהוזכרו בספר חגי). זמן פטירתו של יהושע הכהן הגדול היה מעט לאחר הנבואה הראשונה של זכריה. זכריה ראה את יהושע לאחר מותו, כאשר מימינו היה מתתיה הכהן הגדול שהיה מצאצאיו, ומשמאלו עמד השטן שהוא אנטיכוס הרשע. בפירוש נוסף כתב שזכריה לא ראה את יהושע, אלא ראה את מתתיה ובניו.

3 מצודות.

4 מצודות.

⁵ מצודות. מלבי"ם: ה' אמר שראוי להציל את יהושע בגלל שתי נקודות זכות. א. מצד שה' הוא בעל רחמים ("יגער בך השטן") ב. מצד שיש לו את הזכות לשמש ככהן גדול ("יגער בך הבוחר בירושלים"). אברבנאל: ממשיך לפי פירושו שהשטן הוא אנטיכוס וכותב שה' אמר שראוי לגעור באנטיכוס משתי סיבות. א. מפני רשעותו. ב. מצד שבא לירושלים כדי להכריח אותם לעבוד עבודה זרה.

⁶ מצודות. א"ע: הכוונה לכך שמספיק הצער שיש ליהושע על כך שהוא היה בגלות ועכשיו כשהוא כבר ניצל, אין צורך לקטרע עליו יותר. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שהמלאך שאל את השטן על דרך משל: כיצד אתה יכול לקטרע על יהושע, הרי הוא ניצל מהגלות. מהר"י קרא: מכל בני ישראל לא נשארו אנשים רבים משום שרובם היו בגלות והם ניצלו, כמו אוד שניצל משריפה. רד"ק: כשם שהאוד שמוצא מהאש אינו עתיד לדלוק, כך יהושע שניצל מהגלות אינו עתיד לדלוק. מלבי"ם: זכויותיו של יהושע לא נתנו לו להינצל ממש כמו חנניה מישראל ועזריה. בעוד שאצלם האש כלל לא שלטה על הבגדים, הרי שאצלו הבגדים של נחרכו מהאש.

⁷ מצודות. א"ע: בפירושו הראשון כתב שהכוונה שאחד מבניו היה חתן של סנבליט, אך הוא דחה פירוש זה משום שדבר לא היה בימיו של יהושע. בפירושו השני כתב שהכוונה היא שלא היה ליהושע בגדים מכובדים משום שכל עבודת בית המקדש התמקדה רק במזבח. לכהן הגדול לא היו בגדי כהונה. אברבנאל: הקשה על פירושו השני של א"ע. הרי גם אם ליהושע לא היו בגדי כהונה, עדיין הוא לא היה צריך להיות לבוש בבגדים

המלאך שיהושע עמד לפניו, אמר למלאכים ששימשו אותו: ⁸ **לֵאמֹר** כך אמר המלאך למלאכים ששימשו אותו: ⁹ **הֲסִירוּ הַבְּגָדִים הַצְּאִים מֵעַלְיֹו תוֹרִידוּ מִיהוֹשֻׁעַ אֶת הַבְּגָדִים הַמְּלוּכָלְכִים**. המלאך ציווה את המלאכים ששימשו אותו להפריש את בניו מנשותיהם הנכריות, ¹⁰ **וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַמְּלָאךְ** אמר ליהושע: ¹¹ **רְאֵה הָעֵבֶרְתִּי מֵעַלְיָךְ עֹנָךְ וְהַלְבַּשׁ אֶתְךָ מִחֲלָצוֹת** אני (המלאך) הסרתי מעליך את עוונך ועל ידי כך אתה תלבש בגדים מפוארים. על ידי שהמלאך ציווה להפריש את בניו של יהושע מהנשים הנכריות, הוא הסיר את החטא של יהושע בכך שלא מחה בבניו וממילא זכויותיו יתגלו: ¹² **(ה) וַאֲמַר** אני (זכריה) אמרתי והתפללתי: ¹³ **יִשְׁמְוּ צְנִיף טְהוֹר עַל רֵאשׁוֹ** (התפללתי) שישמשו מצנפת נקיה על ראשו של יהושע, ¹⁴ **וַיִּשְׁמְוּ הַצְּנִיף הַטְּהוֹר עַל רֵאשׁוֹ** שמו את המצנפת הנקיה על ראשו של יהושע – התקבלה תפילתו של הנביא זכריה, ¹⁵ **וַיִּלְבַּשְׁהוּ בְּגָדִים** והתגלו זכויותיו של יהושע, ¹⁶ **וּמְלֵאךְ יִקְוֶה עִמָּד** ובמשך כל הזמן הזה (שהלבישו את יהושע ושמו על ראשו מצנפת), מלאך ה' עמד. לאחר שהנביא ראה שמורידים מיהושע את הבגדים המלוכלכים ושמים במקומם את הבגדים הנקיים, הוא ביקש שישמשו על יהושע גם מצנפת נקיה לאות ולסימן שהכהונה הגדולה תעבור אצל צאצאיו: ¹⁷ **(ו) וַיַּעַד מְלֵאךְ יִקְוֶה בְּיְהוֹשֻׁעַ מְלָאךְ ה' הַתֵּרָה בְּיְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל**, ¹⁸ **לֵאמֹר** כך אמר מלאך ה' בדברי ההתראה: ¹⁹ **(ז) כֹּה אָמַר יִקְוֶה צְבָאוֹת** כך אמר ה' צבאות. ה' נקרא בשם צבאות משום שהוא האלוה על צבאות של מעלה (המלאכים) ועל צבאות של מטה (בני האדם), ²⁰ **אִם בְּדַרְכֵי תִלְךָ** אם צאצאך

צואים. **אלשייך**: יהושע היה לבוש בבגדים צואים כדרכם של היורדים לגיהנום, אלא שה' אמר שתהיה לו זכות בגלל שהוא השולך לאש יחד עם אחאב בן קוליא וצדקיה בן מעשיה, ועל ידי הצער הזה זכה להינצל. כשם שזכות אחת הצילה את יהושע, כך הזכות של האחדות תציל את ירושלים (כפי שכתב בפירושו לפרק ב' עיי"ש). ⁸ **תרגום**. פרשנים אחרים כתבו שהכוונה למלאכים שעמדו לפני מלאך זה, וכנראה שכוונתם לאותו הדבר. **א"ע**: דחה פירוש שהכוונה שהיו עומדים לפני יהושע, שהרי הוא היה לבוש בבגדים צואים ואין שום סיבה שיעמדו לפניו. ⁹ **עפ"י הגר"א** בפירושו לספר יהושע, פרק א' פסוק א'. ¹⁰ **מצודות מלבי"ם**: המלאך אמר שאין להחשיב ליהושע את חטא נשיאת הנשים הנכריות על ידי בניו, ונתן לכך שתי סיבות א. אין ראוי להעניש את יהושע על חטא בניו. ב. בניו כבר גירשו את הנשים הנכריות. **אברבנאל**: הכוונה בבגדים הצואים היא למלכות. בני חשמונאי לקחו על עצמם את המלוכה למרות שלא היו משבט יהודה, ובגדי המלכות נקראו בלשון בגדים צואים משום שהיה אסור להם לעשות זאת. הנביא אומר שה' יעביר מבני חשמונאי את בגדי המלכות וילביש אותם חזרה בבגדי הכהונה, במחלצות. לפי פירושו, הזמן של לבישת הבגדים הוא בעתיד, בתקופת בית חשמונאי, ולא בעבר כפירושם של שאר הפרשנים. ¹¹ **מצודות**. ¹² **מצודות רש"י**: הדימוי לבגדים המפוארים לזכויות נובע מהדימוי של החטאים לבגדים מלוכלכים. **אלשייך**: הכוונה לבגדים שנקראים "חלוקא דרבנן" ששייכים לדרגה מסוימת בגן עדן. ¹³ **מצודות**. ¹⁴ **מצודות א"ע**: זכריה ביקש שאחרי שילבישו את יהושע בבגדים נקיים, ישמשו על ראשו גם מצנפת. **אלשייך**: הנביא זכריה חשב שלמרות שנמחל ליהושע העוון והוא ניצל מגיהנום, הוא לא יחזור למעלתו ולא יולבש על ראשו צניף, משום שבניו חטאו, ולכן הנביא ביקש שהוא יחזר למעלתו. ¹⁵ **מצודות רש"י**: הנביא זכריה ביקש רחמים על יהושע, אך לא כתב במה התבטאה בקשת הרחמים. לכאורה כוונתו לכך שהנביא ביקש להגדיל את מעלתו של יהושע. **אברבנאל**: בפירושו בתחילת הפרק כתב שאינו מבין את פירושו של רש"י. בהמשך פירושו כתב שהכוונה היא שאם בני חשמונאי לא יסירו מעל עצמם את בגדי המלכות, ראוי שהעם יעשה זאת. בהמשך הכוונה היא שהורדוס הוריד מבני חשמונאי את בגדי המלכות והמלאך עמד שם כדי להראות שהעברת בני חשמונאי ממלכותם הייתה על פי גזירת ה'. ¹⁶ **מצודות רד"ק**: צלע זו של הפסוק נאמרה על לשון העבר, כבר הלבישו את יהושע בבגדים נקיים, כפי שכתוב בפסוק הקודם. גם **א"ע** פירש כדבריו של רד"ק והביא הוכחה לכך שהמאוחר בפסוק יכול להיות קודם מבחינת סדר הפעולות מהפסוק "וירום תולעים ויבאש". ¹⁷ **מצודות רד"ק**: הבקשה הייתה שיהושע יהיה כהן גדול, אך קשה על כך שהרי יהושע הוגדר ככהן גדול כבר בפסוק א'. ¹⁸ **מצודות**. ¹⁹ **עפ"י הגר"א** בפירושו לספר יהושע פרק א' פסוק א'. ²⁰ **רד"ק** בפירושו לספר ישעיהו, פרק א' פסוק ט'.

ילכו בדרכי, ²¹ וְאִם אֶת מִשְׁמֵרֵתִי תִשְׁמֹר וְאִם צִדְקָתְךָ יִשְׁמְרוּ אֶת כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאִמַּרְתִּי לָהֶם לְשׁוֹר עֲלֵיהֶם (יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודמת כדרכן של נבואות), ²² וְגַם אֶתְּהָ תִּדְוִן אֶת בֵּיתִי (אם צִדְקָתְךָ יִשְׁמְרוּ לְקִיּוּם אֶת מַה שֶׁצִּוִּיתִי) גַּם הֵם יִהְיוּ כְמוֹךָ, הֵם יִהְיוּ אַחֲרָיִם עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְיִשְׁמְרוּ כְּהַנְיָם גְּדוּלִים, ²³ וְגַם תִּשְׁמֹר אֶת חֲצֵרֵי וְהֵם יִהְיוּ אַחֲרָיִם לְשׁוֹר אֶת הַחֲצֵרוֹת שֶׁבְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ (יש כאן כפילות על צלע הפסוק הקודמת), ²⁴ וְנָתַתִּי לָךְ מֵהַלְכִים בֵּין הָעַמִּידִים הָאֵלֶּה וְלַעֲתִיד לְבַא, בְּעוֹלָם הַבָּא, אֲנִי (ה') אֶתְּךָ לָהֶם (צִדְקָתְךָ יִשְׁמְרוּ) לְלַכֵּת בֵּין הַמְּלָאכִים שְׁעוֹמְדִים כִּאֲךָ: ²⁵ (ח) שְׁמַע נָא יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל! עֲלִיךָ לְשִׁמּוֹעַ עִשְׂוִי אֶת הַדְּבָרִים הַבָּאִים, ²⁶ אֶתְּךָ וְרַעֲיָךְ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ גַּם אֶתְּךָ וְגַם חֲבֵרֶיךָ הַיֹּשְׁבִים לְפָנֶיךָ (צִדְקָתְךָ לְשִׁמּוֹעַ אֶת הַדְּבָרִים הַבָּאִים). הַכּוֹוֹנָה לְחַנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזַרְיָה, ²⁷ כִּי אֲנִישִׁי מוֹפֵת הָמָּה שֶׁהָרִי גַם הֵם אֲנָשִׁים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָהֶם נִסִּים. גַּם חַנְיָה מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזַרְיָה נִיצְלוּ מִכַּבְּשָׁן הָאֵשׁ כְּמוֹ יְהוֹשֻׁעַ וְלָכֵן הַנְּבוּאָה מְכוֹנֶת לְכּוֹלֵם, ²⁸ כִּי הֲנִי מְבִיא אֶת עֲבָדֵי צָמַח שֶׁהָרִי אֲנִי (ה') עֲתִיד לְהַבִּיא אֶת עַבְדֵי צָמַח – אֶת מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ (זו הַנְּבוּאָה שֶׁנֶּאֱמָרָה לִיהוֹשֻׁעַ, חַנְיָה, מִיִּשְׂרָאֵל וְעֲזַרְיָה): ²⁹ (ט) כִּי הִנֵּה הָאָבֶן אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָרִי הָאָבֶן שֶׁנָּתַתִּי לִיהוֹשֻׁעַ בִּיסוּד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. הַכּוֹוֹנָה לְדַבְרֵי הַנְּבוּאָה הָאוֹמְרִים שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ עֲתִיד לְהִיבְנוֹת, וְאֶת הַנַּחַת הַיְּסוּדוֹת דִּימָה הַנְּבִיא לְאָבֶן שֶׁהוֹנַחָה, ³⁰ עַל אָבֶן אַחַת שֶׁבָּעֵדָה עֵינַיִם עַל אוֹתָהּ הָאָבֶן יִשְׁמְרוּ שֶׁבַע עֵינַיִם. תִּהְיֶה הַשְּׂגָחָה מִיּוֹחַדָּת שֶׁהַנְּבוּאָה תִּתְקַיֵּם, ³¹ הַנְּבִיא מְפַתַּח פֶּתַחָה נָאִם יִקְוֶה צְבָאוֹת ה' צְבָאוֹת אִמְר

²¹ **מצודות. אלשיך:** ה' אמר ליהושע שגם אם הוא יקפיד ללכת בדרכי ה' בדברים שהם מעבר להכרח, ויקיים מצוות הקשורות למידת החסידות, הוא עדיין לא יזכה לחיות עד לתקופת בית המקדש השלישי, אלא שזכו יהיה שבעולם הבא הוא יזכה ללכת עם המלאכים.

²² **מצודות.**

²³ **מצודות.** לפי פירוש, מכאן ואילך, צלעות הפסוק מתארות את השכר של יהושע וצאצאיו. **מלבי"ם:** רק הצלע האחרונה של הפסוק "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" משמש כשכר ושאר צלעות הפסוק משמשות כתנאים. כלומר: הנביא אומר שאם יהושע ובניו יקפידו על ההלכות הקשורות למקדש, הם יזכו להתקדש כמו מלאכים. **רד"ק:** אין הכוונה לצאצאיו של יהושע, אלא ליהושע עצמו. **מהר"י קרא:** אין כאן כפילות, אלא צלע אחת עוסקת בתפקידים של הכהנים להורות ולדון את בני ישראל וצלע נוספת עוסקת בתפקיד הכהנים בבית המקדש.

²⁴ **מצודות.**

²⁵ **מצודות. רש"י:** כתב כן בפירושו הראשון אך כתב שעל פי הפשט הכוונה היא שבניו יזכו לחיות בעתיד.

²⁶ **מצודות. א"ע:** דחה פירוש האומר שהכהן הגדול מוסב על יהושע.

²⁷ **מצודות. רד"ק:** הכוונה לשאר הכהנים שראוי לעשות להם נס. **מהר"י קרא:** הכוונה לבני ישראל שחזרו יחד עם יהושע מהגולה.

²⁸ **מצודות. מלבי"ם:** הכוונה לתלמידיו של יהושע. **אלשיך:** הכוונה לנביאים.

²⁹ **מצודות. רש"י:** הכוונה לזרובבל שיצליח לבנות את בית המקדש. **מלבי"ם:** המשיח נקרא בלשון צמח משום שכשם שהצמח טומן באדמה וייצא ממנו, כך מלך המשיח כביכול כבר טומן באדמה מחכה לצמוח ולהתגלות. השם זרובבל מסמל את הזריעה שנזרעה בבבל ושהגאולה עתידה לבוא ממנו. **אברבנאל:** המשיח נקרא צמח משום שהוא ענף מגזע ישי, מצאצאיו של דוד.

³⁰ **מצודות. רד"ק:** התלבט אם הכוונה לאבן המשמשת ליישור הבניין או שמדובר על אבן שהונח לאבן הפינה של בית המקדש. **א"ע:** אמר גם הוא שהכוונה היא לאבן שהונחה ליסוד בית המקדש והוסיף שהאבן כבר ניתנה ביד זרובבל עוד לפני תקופתו של יהושע, הוי אומר: בזמנו של יהושע כבר הונחו היסודות לבית המקדש. **אברבנאל:** הכוונה לאבן היא לבית המקדש כמו שיעקב קרא לבית המקדש בשם אבן "והאבן הזאת אשר שמת מצבה". **אלשיך:** ה' אמר ליהושע שהוא לא צריך להצטער על שהוא לא יחיה עד זמן בית המקדש השלישי, שהרי גם תלמיד חכם הקודם לכהן גדול, כמו זרובבל שקודם לו, לא יזכה לכך, אלא הוא יהיה אסור עד ה' יתיר לו לצאת ממאסרו, והדבר יתקיים רק בזמן צאצאיו. דבר זה יתקיים רק בזמן בית המקדש השלישי כאשר תהיה אחדות בעם ישראל.

³¹ **מצודות. רש"י:** בפירושו השני כתב כפירוש זה. בפירושו הראשון כתב שהכוונה היא שאבן אחת תתרחב פי שבע. **רד"ק:** הלך בשיטתו שאין מדובר דווקא על שבע עיניים אלא על ריבוי שמירות. בשם אביו כתב שהכוונה היא לשבעה זוגות של עיניים ממש: יהושע, עזרא, זרובבל, נחמיה, ושלוש הנביאים: חגי, זכריה ומלאכי. **מהר"י קרא:** היות ועבודת בית המקדש הופסקה, ה' אמר שירחיבו את עבודת בית המקדש פי שבע ממה שהיה.

שהוא בעצמו יקשט את האבנים בקישוטים. הכוונה שה' ייתן כח ביד עושי המלאכה לקשט את אבני בית המקדש,³² וּמִשְׁתֵּי אֶת עֵזֶן הָאֶרֶץ הֵיחָא בְּיָוִם אֶחָד ובבת אחת אני (ה') אסיר את חטאיכם של אנשי הארץ, אחדש אצלם רוח נכונה לעבוד את ה'. ה' אמר שהנבואה האומרת שבית המקדש עתידה להיבנות תתקיים עד שכביכול ה' עצמו יקשט את אבני בית המקדש ויודא שבני ישראל לא יחטאו עוד:³³ (י) בְּיָוִם הַהוּא בתקופה ההיא (התקופה שבה בית המקדש ייבנה וה' יעביר את חטאי בני ישראל),³⁴ נָאִם יְקִיָּק צְבָאוֹת כִּךְ אמר ה' צבאות:³⁵ תִּקְרְאוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ אֵל תַּחַת גִּפְנוֹ וְאֵל תַּחַת תְּאֲנֶה אֹתָם תִּקְרְאוּ זֶה לְזֶה לְבוֹא מִתַּחַת לעצי הגפן ועצי התאנה על מנת לאכול את הפירות של העצים הללו. הנביא אומר שבמן שייבנה בית המקדש יהיה שפע גדול:³⁶

מלבי"ם: כאשר הניחו את היסודות לבית המקדש השני, זרובבל הביא את האבן שהונחה ליסוד ליהושע כדי שיטמין אותה, ויהושע חרט על האבן סימן של שבע עיניים כדי לסמל שהשגחתו של ה' על המקדש תהיה השגחה עליונה. אך ה' ענה לו שבבית המקדש השני ימשלו העיניים התחתונות ובית המקדש לא יעמוד לעולם אך לעתיד לבא, כשייבנה בית המקדש השלישי, תהיה השגחה אלוקית על בית המקדש, משום שבני ישראל לא יחטאו עוד.

³² **מצודות. רש"י:** הכוונה שה' יתיר את הקשירה של האבנים – קשירה שמנעה את העבודה עם האבנים האלה, ה' יפר את עצתם של המנסים למנוע את בניין בית המקדש.

³³ **מצודות. רש"י** כתב שאינו יודע באיזה יום מדובר. בתוספת (הנמצאת בסוגריים) כתב שהכוונה ליום שבו יוסיפו נדבכים לבניין בית המקדש. **רד"ק:** הכוונה לתקופתו של זרובבל שהייתה תקופה שקטה ושלווה. כמו כן הסביר שיתכן שכוונת הפסוק איננה לומר שבני ישראל לא יחטאו עוד, אלא שה' עתיד להסיר את החטאים של בני ישראל. **ספורנו:** הכוונה ליום שבו יונחו היסודות לבית המקדש כמו שכתוב בספר חגי.

³⁴ **תרגום.**

³⁵ **תרגום.**

³⁶ **מצודות. רד"ק:** הנביא אומר שיהיה שלום. **א"ע:** הנביא אומר שבני ישראל יישבו לבטח. **ספורנו:** יהיו פירות רבים כל כך שאנשים יחלקו את פירותיהם זה עם זה.

זכריה פרק ד:

(א) וַיָּשָׁב הַמֶּלֶךְ הַדָּבָר בִּי לְאַחַר הַפְּסָקָה קִצְרָה, הַמֶּלֶךְ שְׂדִיבֵר אֵינִי לִפְנֵי כֹן, חָזַר לְדַבֵּר אֵינִי שׁוֹב. בְּנְבוּאָה הַקּוֹדֶמֶת זְכַרְיָה לֹא קִיבַל אֶת נְבוּאָתוֹ מֵהַמֶּלֶךְ שְׂדִיבֵר אֵינִי בְּתַחֲלִילַת הַסֵּפֶר, וְלִכֵּן הִנְבִּיא אֹמֵר שֶׁהַמֶּלֶךְ חָזַר לְדַבֵּר אֵינִי בְּנְבוּאָה זוֹ,¹ וַיַּעֲרֵנִי כְּאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲזֹר מִשְׁנָתוֹ הַמֶּלֶךְ נִיעַר אוֹתִי וְהַעִיר אוֹתִי כְּדַרְכוֹ שֶׁל אָדָם הַמַּעֲרִיר אֶת חֲבִירוֹ מֵהַשִּׁנָּה.² בְּכָל שָׂאֵר הַנְּבוּאוֹת, הִנְבִּיא אֹמֵר שֶׁהוּא נִשָּׂא אֶת עֵינָיו מִשׁוֹם שֶׁהוּא רָאָה אֶת הַנְּבוּאָה מֵעֵצְמוֹ, אֵךְ כְּדִי לְרַאֲוֹת אֶת הַנְּבוּאָה הַמּוֹבֵאֶת בְּפֶרֶק זֶה, הִיָּה הַמֶּלֶךְ צָרִיךְ לְהַעֲרִיר אֶת הַנְּבִיא:³ (ב) וַיֹּאמֶר אֵלַי הַמֶּלֶךְ שָׂאֵל אוֹתִי: מָה אַתָּה רֹאֶה מָה אַתָּה רוֹאֶה בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה?⁴ וַיֹּאמֶר עֲנִיתִי לְמֶלֶךְ:⁵ רְאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב בְּלֵלָה רְאִיתִי מְנוֹרָה שְׂכוּלָה הַיִּיתָה עֲשׂוּיָה זָהָב,⁶ וְגִלְגָּלָה עַל רֵאשִׁי וְמַעַל לְמְנוֹרָה הִיָּה סֶפֶל שֶׁהִיָּה מֵלֵא בְּשִׁמּוֹן (עַל מִנֵּת לְהַדְלִיק אֶת הַמְּנוֹרָה),⁷ וְשִׁבְעָה נְרֵתֶיהָ עָלֶיהָ וּבְרֵאשׁ כָּל אֶחָד מִשְׁבַּעַת הַקִּנִּים, הִיָּה נֵר – כְּלִי לְקִיבּוֹל הַשִּׁמּוֹן, כֵּךְ שֶׁבֶסֶךְ הַכֵּל הָיוּ שִׁבְעָה נְרוֹת,⁸ שִׁבְעָה וְשִׁבְעָה מוֹצְקוֹת לְנְרוֹת אֲשֶׁר עַל רֵאשִׁי וְלִכְלֵל נֵר וְנֵר הָיוּ שִׁבְעָה צִינּוֹרוֹת שִׁירְדוּ מֵהַגּוֹלָה, מֵהַסֶּפֶל שֶׁהִיָּה מַעַל לְמְנוֹרָה. הַצִּינּוֹרוֹת הִגִּיעוּ לְכָל אֶחָד מִשְׁבַּעַת הַנְּרוֹת, וְכֵךְ הִתְמַלְאוּ הַנְּרוֹת בְּשִׁמּוֹן:⁹ (ג) הִנְבִּיא מִמְשִׁיךְ בְּסִיפּוֹר מִרְאֵה הַנְּבוּאָה: וְשָׁנִים זֵיתִים עָלֶיהָ

לְגַלּוֹת אֶת הָאוֹצֵר שִׁבְתוֹרָה

¹ מצודות. מלבי"ם: הנביא לא הבין את מראה הנבואה הקודם, בעיקר את משמעות שבע העיניים, ולכן הוא נפל בתרדמה, רמז לאי הבנת הנבואה, והמלאך העיר אותו על מנת להסביר לו את הנבואה.

² מצודות.

³ רד"ק. עיין אוצר מפרשי התנ"ך על ספר במדבר, בפרש בהעלותך, שם הרחבנו בדברי הרמב"ם האומר שרק משה רבינו זכה לנבואה כשהוא היה ער. מהר"י קרא: הסמליות בנבואה זו היא שלאחר שביטלו את המשך בניין בית המקדש, בני ישראל התייאשו, ועכשיו העירו את בני ישראל כדי שהם לא ימשיכו להתייאש. מלבי"ם: המנורה מסמלת את זריחת כבוד ה' והגולה מסמלת את המקור של השפע האלוקי שירד. הנבואה אומרת שלעתיד לבא, השפע האלוקי יבוא מאת ה' ולא מאת המזלות ששולטות עתה על העולם. אברבנאל: שאל כיצד ייתכן הדבר שהמלאך העיר את הנביא, הרי כל נבואותיו של הנביא היו בחלום? תשובתו: אין הכוונה שהמלאך ממש העיר את זכריה, אלא שזכריה היה עסוק כולו בנבואה הקודמת בעניין יהושע הכהן הגדול, והמלאך הפנה את תשומת ליבו של הנביא לכך שהוא צריך להתמקד בנבואה אחרת חשובה ממנה.

⁴ מצודות.

⁵ רד"ק: הסביר את עניין הקרי והכתיב בפסוק. הכתיב "ויאמר" בא לספר את דברי הכתוב, והקרי "ואמר" הם ציטוט של דברי זכריה.

⁶ מצודות. אברבנאל: דווקא בנבואה זו המלאך שאל את זכריה מה הוא רואה משום שלאחר שהמלאך הסב את תשומת ליבו של זכריה למראה הנבואה שבו הוא צריך להתמקד, הוא ידע שזכריה ראה מספר מראות של נבואה שיבואו בעתיד על בני ישראל, ולכן הוא שאל את זכריה מה מתוך מראות הנבואה הללו הוא הצליח לראות בבירור. (דבריו של האברבנאל מבוססים על דברי הרמב"ם במורה נבוכים המסביר את תהליך הנבואה.) הנביא ענה לו שהוא ראה מנורה של שבעה קנים. זו גם הסיבה שהנביא אמר שהוא ראה בלשון עבר – הנביא כבר ראה את המראות, ועתה המלאך שאל את הנביא מה הייתה הבנתו במראות הנבואה שהוא ראה. אלשיך: המנורה משולה לעם ישראל שכולם צדיקים ומאוחדים. הגולה מסמלת את מלך המשיח שמוּלך עליהם. זעת הנרות הם נשמות האבות והאימהות. "שבעה ושבעה מוצקות" הם שלשלת של ארבע עשרה דמויות המהווים את היסודות של עם ישראל כך שגם כאשר יש רשעים בעם ישראל, עדיין מצליחים להשפיע טוב על שאר העם משום שיש יסודות טובים. ארבע עשרה הדמויות הם: אברהם, יצחק, יעקב, יהודה, חצרון, פרץ ורם. עמינדב, נחשון, שלמון, בועז, עובד, ישי ודוד.

⁷ מצודות. אברבנאל: הגולה שעל ראש המנורה היא מעין כתר להראות שבתקופת בית המקדש השלישי, בני ישראל יחזרו למעלתם.

⁸ מצודות.

⁹ מצודות. רש"י: בסך הכל היו ארבעים ותשע צינורות המהווים רמז לאור שלעתיד לבא יהיה שבעתיים כאור שבעת הימים, פי ארבעים ותשע על האור שהיה במעשה בראשית. רד"ק: שבעת הקנים והנרות מסמלים את אחדות ההפכים, כאשר הקנה האמצעי מסמל את החיבור ביניהם. כמו כן כתב שלכל נר היה צינור אחד, ובסך הכל היו רק שבעה צינורות. אברבנאל: הכפילות של השבעה מסמלת שני מערכות. מערכת אחת היא המערכת של שבעת הכוכבים המשפיעים על העולם. המערכת השנייה היא המערכת של המלאכים המשפיעים על הכוכבים.

ליד המנורה עמדו שני עצי זית,¹⁰ אֶחָד מִיְמֵינַי הַגֵּלָה וְאֶחָד עַל שְׂמאלָהּ אֶחָד מֵעֵצֵי הַזֵּית עָמַד מִיְמֵינַי לְסַפֵּל שֶׁהִיָּה מֵעַל לַמְּנוֹרָה, וְאֶחָד מֵהָעֵצִים עָמַד לְשִׂמְאֵל הַסַּפֵּל שֶׁהִיָּה מֵעַל לַמְּנוֹרָה.¹¹ אִמְנֵם בַּפְּסוּק מְצוּיִן מִקוֹמָם שֶׁל עֵצֵי הַזֵּית בִּיחֹס לְסַפֵּל, אֶךְ מִבְּחִינַת הַמְּשֻׁמָּעוֹת הָעֵצִים הָיוּ גַם מִצַּד הַמְּנוֹרָה וְגַם מִצַּד הַסַּפֵּל.¹² (ד) וַיֹּאמֶר אֵל הַמֶּלֶךְ הַדְּבָרִים הַאֲשֶׁר שָׁאֵלְתִּי וְשָׁאֵלְתִּי אֶת הַמֶּלֶךְ שְׂדִיבֵר אִתִּי,¹³ לֵאמֹר כִּךְ שָׁאֵלְתִּי אֶת הַמֶּלֶךְ שְׂדִיבֵר אִתִּי: ¹⁴ מָה אֵלֶּה אֲדַנֶּי עַל מָה בָּאוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (הַמְּנוֹרָה, הַסַּפֵּל וְהָעֵצִים) לְרִמּוֹז? מָה מְשֻׁמָּעוֹת מֵרָאֵה הַנְּבוּאָה שְׂרָאִיתִי?¹⁵ בְּהַמְשָׁךְ הַפְּסוּקִים נִרְאָה שֶׁהַזֵּיתִים נִמְסָקוּ לְבַד כִּךְ שֶׁהַשֶּׁמֶן הִגִּיעַ אֶל הַמְּנוֹרָה לְלֹא הַתְּעַרְבוֹת שֶׁל אָדָם. הַנְּבִיא שָׁאֵל מָה הַמְּשֻׁמָּעוֹת שֶׁל הַדְּעַת הַשֶּׁמֶן לְבַד אֶל נְרוֹת הַמְּנוֹרָה?¹⁶ (ה) וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ הַדְּבָרִים הַאֲשֶׁר שָׁאֵלְתִּי שְׂדִיבֵר אִתִּי עֵנָה לִי,¹⁷ וַיֹּאמֶר אֵלַי כִּךְ שָׁאֵל אֹתִי הַמֶּלֶךְ בְּתֻשׁוֹתָיו: הֲלֹא יִדְעָתָּ מָה הֵמָּה אֵלֶּה הָאֵם אֵינְךָ מְסוּגָל לְהַבִּין לְבַד מָה מְרֻמְזִים הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה?¹⁸ וַיֹּאמֶר עֲנִיתִי לְמֶלֶךְ: לֹא אֲדַנֶּי לֹא הַצְּלַחְתִּי לְהַבִּין אֶת מֵרָאֵה הַנְּבוּאָה?¹⁹ (ו) וַיַּעַן וַיֹּאמֶר אֵלַי הַמֶּלֶךְ עֵנָה וַאֲמַר לִי,²⁰ לֵאמֹר כִּךְ אִמַּר לִי הַמֶּלֶךְ בְּדַבְּרָיו: ²¹ זֶה דְּבַר יְקֹקֵק אֵל זָרְבָבֶל בְּמֵרָאֵה הַנְּבוּאָה הַזֹּה, הִי מְרֻמְזָה עַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שֶׁיְהִיָּה צֶאֱצֵא שֶׁל זָרְבָבֶל,²² לֵאמֹר כִּךְ אִמַּר הִי בְּדַבְּרֵי נְבוּאָתוֹ עַל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ: ²³ לֹא בְּחֵיל לֹא צֶבֶא גְדוֹל שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יִגְרוּם לוֹ לְשִׁלוֹט עַל הָאֹמוֹת,²⁴ וְלֹא בְּכֹחַ וְלֹא כּוֹחוֹ הַגְּדוֹל שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ יִגְרוּם לוֹ לְשִׁלוֹט עַל הָאֹמוֹת, ²⁵ כִּי אֵם בְּרוּחֵי אֵלֶּה רִק הַרְצוֹן שֶׁלִּי (שֶׁל הִי), הוּא שִׁיגְרוּם לְמֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ לְשִׁלוֹט עַל הָאֹמוֹת, אֲנִי (הִי) אִגְרוּם לְאֹמוֹת לְרִצּוֹת לְהִיכָנַן לְפָנַי

10. מצודות.

11. **תרגום. רש"י:** בצלע זו של הפסוק, הכתוב לא הזכיר את צנתרות הזהב שהוזכרו בפסוק יב'.

12. **רד"ק. אלשיך:** מצד ימין היו משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ששניהם משוחים בשמן המשחה ומצד שמאל היה אליהו הנביא שהיה משוח מלחמה.

13. מצודות.

14. **עפ"י הגר"א** בפירושו לספר יהושע, פרק א' פסוק א'. עיין אוצר מפרשי התנ"ך על ספר שמות במאמר "וידבר ה' אל משה לאמר", שם הרחבנו בהסבר משמעות המילה "לאמר".

15. מצודות.

16. **רש"י. אברבנאל:** שאלתו של הנביא הייתה מדוע שני עצי הזית אינם באותו מקום, אלא אחד עומד לימין המנורה ואחד לשמאל המנורה, דבר שמראה שאינם באותה מעלה. תשובת המלאך הייתה שעצי הזית מסמלים את שני בעלי התפקידים, אלא שעל יהושע הכהן הגדול זכריה כבר התנבא, ועתה הוא מתנבא על צאצאו של זרובבל, על מלך המשיח, על כך אומר לו המלאך שהוא יקנה את ממשתלו ברצון ה' ולא יצטרך להפעיל כח. **אלשיך:** את הסמליות שבמראה המנורה הבין הנביא, שאלתו הייתה על הפרטים האחרים.

17. תרגום.

18. **מצודות. א"ע:** המלאך שאל אם יש בו מספיק חכמה להבין את מראה הנבואה. **מלבי"ם:** המלאך אמר לנביא שהוא יודע מה המשמעות של המנורה, שהרי זו אותה משמעות של המנורה שהוצבה בבית המקדש. זכריה ענה למלאך שהוא אינו מבין גם את המשמעות של מנורת המקדש.

19. מצודות.

20. תרגום.

21. **עפ"י הגר"א** בפירושו לספר יהושע, פרק א' פסוק א'.

22. **מצודות.** לפי פירושו, נבואה זו נאמרה על ימות המשיח, וזרובבל הוזכר משום שמלך המשיח היה צאצא שלו. **רש"י:** נבואה זו נאמרה לימי הבית השני, וה' אמר שלא הכח או החיל יבנו את בית המקדש, אלא ה' יגרום לדריוש להסכים מעצמו על בניית בית המקדש, ונבואה זו נאמרה לזכריה על מנת שיאמר אותה לזרובבל. **מהר"י קרא:** הכוונה לעליה לבבל שתהיה ברשות של כורש. **אלשיך:** ה' אמר שזרובבל היה ראוי להיות מלך המשיח, אלא שהוא בחר שהמשיח יהיה אחד מצאצאיו כדי שיהיו למשיח גם את הזכויות של זרובבל וגם את הזכויות של עצמו. לו זרובבל היה המשיח, היו לו רק את הזכויות שלו עצמו, והדבר היה נקרא "חן" אחד. מאחר והמשיח יהיה צאצא של זרובבל, יהיו לו גם את הזכויות שלו עצמו וגם את הזכויות של זרובבל ולכן הדבר יהיה "חן חן".

23. **עפ"י הגר"א** בפירושו לספר יהושע, פרק א' פסוק א'.

24. מצודות.

25. מצודות.

מלך המשיח,²⁶ אָמַר יְקֹנֶה צְבָאוֹת כִּד אָמַר ה' צְבָאוֹת.²⁷ ה' נקרא בשם צבאות משום שהוא האלוה על צבאות של מעלה (המלאכים) ועל צבאות של מטה (בני האדם).²⁸ כשם שהמנורה התמלאה מעצמה ולא היה צורך לטרוח על מנת למלא אותה, כך האומות ייכנעו לפני מלך המשיח ללא כל מאמץ.²⁹ (ז) מִי אַתָּה הַר הַגְּדוֹל הָאֵם אַתָּה גּוֹג חוֹשֵׁב שְׂאֵתָה תוֹכֵל לִמְנוֹעַ מִמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ לְבוֹא, כִּאִילוֹ שְׂאֵתָה הַר הָעוֹמֵד בְּדַרְכוֹ?³⁰ לְפָנַי זָרְבָבֶל לְמִישׁוֹר אַתָּה תִּהְיֶה רֶק כְּמִישׁוֹר לְפָנַי מִלֶּךְ הַמְּשִׁיחַ וְלֹא תוֹכֵל לִמְנוֹעַ מִמֶּנּוּ מִלְּעִבּוֹר וְלִהְתַּגְּלוֹת,³¹ וְהוֹצִיא אֶת הָאָבֶן הָרִאשׁוֹנָה וְכֹאשֶׁר מִלֶּךְ הַמְּשִׁיחַ יִגִּיעַ, הוּא יוֹצִיא אֶת הָאָבֶן הַחֲשׁוּבָה עַל מִנְתָּ לַחֲנִיחַ אֹתָהּ לִיסוּד לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי,³² תִּשְׂאֹת חֵן חֵן לָהּ וְכֹל הַנוֹכַחִים יִרְיָמוּ אֶת קוֹלָם וְיֹאמְרוּ שְׂלֹאבֵן שְׂשִׁימְשָׁה לִיסוּד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ יֵשׁ הַרְבֵּה חֵן מְשׁוֹם שֶׁהִיא אָבֶן חֲשׁוּבָה:³³ (ח) וַיְהִי דְבַר יְקֹנֶה אֱלֹהִים הִיא דְבַר נְבוּאָה מֵאֵת ה' אֱלֹהִים,³⁴ לְאֹמֵר כִּד אָמַר לִי ה' בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה.³⁵ בְּפִסּוּקִים הַבָּאִים, ה' יִפְרֹשׁ לְזַכְרִיָּה אֶת פְּרֻטֵי מִרְאֵה הַנְּבוּאָה:³⁶ (ט) יְדִי זָרְבָבֶל יִסְדּוּ הַבַּיִת הַזֶּה זְרוּבָבֶל עֲצָמוֹ הֵנִיחַ אֶת הַיְסוּדוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי,³⁷ וַיְדַבֵּר תְּבַצְעֶנָּה וְצֹאצֹא שְׁלוֹ, מִלֶּךְ הַמְּשִׁיחַ, יִשְׁלַח אֶת בְּנֵיִן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי,³⁸ וַיְדַעְתָּ כִּי יְקֹנֶה צְבָאוֹת שְׁלַחְנִי אֲלֵיכֶם וְכֹאשֶׁר תִּתְקִיִם הַנְּבוּאָה, אַתָּה, עִם יִשְׂרָאֵל, תִּדְעַ שֶׁה' שִׁלַּח אֹתִי (זְכַרְיָה) לְהַתְּנַבֵּא עַל דְּבַר זֶה:³⁹ (י) כִּי מִי בֶן לְיוֹם קְטָנוֹת שֶׁהָרִי מִי שְׂבִיזָה אֶת הַיּוֹם שָׁבוּ בְּנֵי בְנוֹ אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי בְּגִלְלָה שֶׁהִמְבִּנָה שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשֵּׁנִי הִיא

²⁶ **מצודות. מלבי"ם:** פירש את ענין הנבואה באופן אחר. המלאך אמר לנביא שכאשר יבוא משיח, הנהגת ה' בעולם לא תהיה על ידי מערכת הכוכבים, שאז צריך חיל על מנת להתגבר על דרך הטבע וגם צריך כח כיוון שצריך שיהיה לשפע על מה לחול, אלא הכל ייעשה ברצון ה' – מעל לטבע. דבר זה נרמז במנורה ובשבועת העיניים שהוזכרו המסמלות את השגחת ה' בעולם.

²⁷ **תרגום.**

²⁸ **רד"ק** בפירושו לספר ישעיהו, פרק א' פסוק ט'.

²⁹ **מצודות.**

³⁰ **מצודות. רש"י:** הכוונה לצרי יהודה שניסו למנוע את המשך בניין בית המקדש השני. **מלבי"ם:** הכוונה להר הבית שאבן הפינה של בית המקדש הייתה בלועה בו וה' אמר להר לגלות את האבן.

³¹ **מצודות. רש"י:** הכוונה שלא יוכלו יותר למנוע את בניין בית המקדש השני. **אברבנאל:** הכוונה היא שמלך המשיח יהיה הר לעומת זרובבל, משום שמלך המשיח עתיד לשלוט על העולם כולו וזרובבל היה רק המושל ביהודה. מלך המשיח נקרא גם מישור משום שהוא מיישר את כל העמים ומדריך אותם ללכת בדרך ה'.

³² **מצודות. רד"ק:** פירש כמו רש"י שהכוונה לבניין בית המקדש השני, אלא שכתב שכשם שהצליחו להניח את אבן הראשה, את אבן הפינה של בית המקדש השני, כך בני ישראל יצליחו לבנות את בית המקדש כולו. **ספורנו:** יצליחו והניח את האבן האחרונה בחומת ירושלים. **אברבנאל:** התלבט אם הכוונה באבן היא למקום שבו הניח שלמה המלך את היסודות לבית המקדש או שהכוונה לבית המקדש עצמו.

³³ **מצודות. רד"ק:** כאשר זרובבל הניח את אבן היסוד של בית המקדש השני, העם הריע לו. **מהר"י קרא:** זרובבל יצליח להוציא את האבן הגדולה כדי לבנות איתה את בית המקדש על ידי חן שה' יחון אותו בו. **ספורנו:** למרות שמי שעסק בבניין בית המקדש היו אנשים דלים ועניים, עדיין יהיה חן לבניין. **אברבנאל:** הכוונה היא שלא יכתבו על בית המקדש השלישי כתב שטנה.

³⁴ **מצודות.**

³⁵ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע, פרק א' פסוק א'.

³⁶ **א"ע. אברבנאל:** המלאך ראה שהנביא לא הבין לגמרי את ענין הנבואה ולכן הוא חזר לבאר לו את הנבואה.

³⁷ **מצודות.**

³⁸ **מצודות.** בפירושו הסביר בעל המצודות שבניין בית המקדש השלישי הוא השלמה לבניין בית המקדש השני. **רש"י:** זרובבל התחיל להניח את היסודות לבית המקדש השני בימי כורש, ועתה הוא יסיים את מלאכת הבניין. **מלבי"ם:** בניין בית המקדש השני מהווה מעין הנחת אבן פינה לבית המקדש השלישי. "ידיו תבצענה" פירושו שבבניין בית המקדש השלישי, תסתיים מלאכת הבניין. **אברבנאל:** מכך שלא כתוב בפסוק שזרובבל יסיים את בניין הבית הזה, רואים שהכוונה לבניין בית המקדש השלישי על ידי צאצאיו של זרובבל. הנביא קרא לצאצאו של זרובבל בשם "ידו" כשם שדימה את צאצאיו של יהושע הכהן הגדול לידיים כשאמר שהם עומדים לימינו.

³⁹ **מצודות. א"ע:** הפניה היא לזרובבל המייצג את כל עם ישראל והנביא אומר לו שכאשר הוא יצליח לסיים את בניין בית המקדש, ידעו כולם שה' שלח אותו. **אברבנאל:** על ידי בניין בית המקדש השני, יידעו בני ישראל שה' עתיד לבנות את בית המקדש השלישי.

קטן,⁴⁰ ושמחו וראו את האבן הבדיל ביד זרובבל שבועה אלה (מי שהצטער בשעת בניין בית המקדש השני) ישמח פי שבע כאשר הוא יראה את האבן התלויה במשקולת ביב מלך המשיח,⁴¹ עיני יקנוק המה משוטטים בכל הארץ העיניים של ה' כביכול משוטטים בארץ, ה' רואה את מי שעצוב בבניין בית המקדש השני בגלל שהוא קטן, ולעתיד לבא הוא ישמח אותו בבניין בית המקדש השלישי⁴²: (יא) ואען ואמר אליו הרמתי את קולי ושאלתי את המלאך שדיבר איתי:⁴³ מה שני הזיתים האלה על ימין המנורה ועל שמאולה מדוע יש שני עצי זית, האחד עומד מימין המנורה והשני עומד משמאל המנורה.⁴⁴ עד עתה הסביר המלאך את משמעות המנורה המופיעה בנבואה – המנורה מסמלת שמחה על בניין בית המקדש, אך זכריה עדיין לא הבין מדוע יש שני עצי זית ליד המנורה⁴⁵: (יב) ואען שנית ואמר אליו והרמתי את קולי פעם נוספת ושאלתי את המלאך שדיבר איתי:⁴⁶ מה שתי שבלי הזיתים אשר ביד שני צנתרות הזהב מה המשמעות של שני הענפים של עץ הזית שנתלשו ונפלו לתוך צינורות הזהב שחיברו את עצי הזית לספל שעמד בראש המנורה?⁴⁷ המריקים מעליהם הזהב והענפים של עץ הזית רוקנו לתוך ספל הזהב. במראה הנבואה היה עניין נוסף שלא נאמר עד כה. הזיתים נדרכו מעצמם והשמן נשפך מעצמו אל הספל וכך השמן נשפך מעצמו. הנביא שאל את המלאך מה מסמלת הדריכה העצמית של השמן⁴⁸: (יג) ואמר אלי המלאך שדיבר איתי ענה לי, לאמר כך ענה המלאך שדיבר איתי:⁴⁹ הלא ידעת מה אלה האם אינך יודע מה מסמלים שני עצי הזית?⁵⁰ ואמר עניתי למלאך שדיבר איתי: לא אדני אדוני! אינני יודע מה מסמלים שני עצי הזית⁵¹: (יד) ואמר המלאך שדיבר איתי אמר לי: אלה שני בני היצהר שני עצי הזית מסמלים שני אנשים שנמשחו

⁴⁰ מצודות. אלשיך: בהתחלה ה' אמר שהצלחתו של זרובבל לבנות את בית המקדש השני יהווה הוכחה לכך שה' עתיד לבנות את בית המקדש השלישי ולנכונות נבואתו של זכריה. אולם, בני ישראל היו יכולים לטעון שההצלחה תתגלה רק בעוד זמן רב ולכן ה' שלח להם הוכחה נוספת. אותם אלה שמבזים את בית המקדש השני בגלל קוטנו, עתידים לשמוח כשזרובבל ימשיך במלאכת הבניין, והשינוי יבוא בעקבות כך שה' יעורר את רוחן לשמוח על מלאכת הבניין. שינוי זה יהווה הוכחה לנכונות הנבואה.

⁴¹ מצודות. רש"י: מי שהיסודות של בית המקדש הראשון השני ציערו אותו משום שהוא היה קטן, ישמח כאשר זרובבל יביא את האבן שתפקידה ליישר את פינת הבניין, משום שעל כל נדבך שנבנה, ייבנו עוד שבעה נדבכים. הכוונה היא שבית המקדש ימשיך להיבנות. א"ע פירש באופן דומה לרש"י, אלא ששבעת העיניים פורשו על ידו כהשגחה גדולה של בני ישראל על המשך הבניין. בפירוש נוסף כתב שהכוונה היא להשגחה מיוחדת מאת ה' על הבניין, ובסוף פירושו הסביר את המהלך של פירוש זה על פי חכמת הקבלה. רד"ק: אבן הבדיל היה עשוי מתכת, אלא שנקראת אבן משום התפקיד שלו. מלבי"ם: המנורה מסמלת את השגחת ה' בעולם בהשגחה ישירה ולא על ידי כוכבים ומזלות וזה עניין בית המקדש השלישי, אז כבוד ה' ישכון בו בקביעות.

⁴² מצודות. רש"י: ה' חשב לעשות כן שזרובבל יקים את בית המקדש. ספורנו: אף אחד מאלה שהיו בהנחת אבן הפינה בימי זרובבל אינו חי עוד משום שה' הנחה אותם בדרך הטבע והם מתו.

⁴³ מצודות.

⁴⁴ מצודות. מהר"י קרא: מדוע יש צורך בשני עצים ולא מספיק עץ אחד. גם מצודות בפסוק יב' פירש שזה היה עיקר שאלת הנביא.

⁴⁵ רד"ק. אברבנאל: אחרי שהנביא ראה שהמלאך מפרש לו את עניין הנבואה, הוא רצה לדעת את משמעות המראה השלם של הנבואה. המלאך דיבר עד עתה רק על אחד משני עצי הזית, על זרובבל, וזכריה רצה שהוא ידבר גם על עץ הזית השני, על יהושע הכהן הגדול.

⁴⁶ עפ"י מצודות בפירושו לפסוק ד'.

⁴⁷ מצודות.

⁴⁸ מצודות. מהר"י קרא: הזהב הוא ביטוי לשמן הצלול שנשפך לתוך הספל. לפירושו, הזהב אינו הספל, אלא השמן הצלול. אברבנאל: הנביא ראה שהצינורות הוציאו את הזהב מעליהם ושאל מה פשר הדבר. תשובת המלאך הייתה שהמלך והכהן הגדול ישילו מעל עצמם את חמדת הכסף והזהב, משום שהם נמשחו בשמן המשחה.

⁴⁹ עפ"י הגר"א בפירושו לספר יהושע, פרק א' פסוק א'.

⁵⁰ מצודות.

⁵¹ מצודות.

בשמן המשחה: הכהן הגדול ומלך המשיח. מלך המשיח נמשח למלכות והכהן הגדול נמשח לתפקיד הכהונה,⁵² **הַעֲמִידִים עַל אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ** הכהן הגדול ומלך המשיח עומדים אצל אדון כל הארץ, אצל ה', כדי לבקש ממנו רחמים על החזרת השלטון לבני ישראל. השמן שנעשה לבדו ללא התערבות של אדם מסמל שהשלטון יחזור על ידי רצון ה' בלבד – לא בצבא גדול ולא בכח גדול⁵³:

---

⁵² **מצודות. רש"י** השתמש בלשון שהם מבקשים להחזיר אותם לגדולתם. **מהר"י קרא:** הכוונה ליהושע הכהן הגדול ולזרובבל שעומדים לפני ה' בבקשת הרחמים. **א"ע** הוסיף עניין שלא תהיה קנאה בין שני האישים משום שיהיה ביניהם שלום. **אלשיך:** שיבולי הזיתים הם משה רבינו ודוד המלך וזאת כתוספת על עצי הזית שהם משיח בן דוד, משיח בן יוסף ואלהו הנביא. משה מסמל את הכהונה משום שהוא היה הראשון ששימש ככהן ודוד מסמל את המלוכה. שניהם יהיו סמוכים לה' ועל ידי כך יוכלו להצטרף להנהגה. ש

⁵³ **מצודות. רד"ק:** הכוונה שהם מזומנים לעשות את רצון ה'. לשיטתו – שני הזיתים מסמלים את זרובבל ויהושע, שני היבולים היוצאים מהם מסמלים את מעשיהם – שהם התחילו בבניין בית המקדש. שני הצינורות מסמלים את עזרא ונחמיה הממשיכים את פעולתם של זרובבל ויהושע. **מלבי"ם:** הכהן הגדול מסמל את שלמות במצוות שבין אדם למקום והמלך מסמל את השלמות במצוות שבין אדם לחבירו, ועל ידי שני בעלי התפקידים שנמשחו בשמן המשחה, יצא אור גדול לגולה. המלך והכהן הגדול משולים לעץ הזית משום שהאדם עץ השדה ודרך הצינורות הם משפיעים על כל עם ישראל.